

DEVİRİMDEN SONRA: BOLŞEVİKLERİN ZORUNLU DIŞ POLİTİKASI 1917-1925

Yrd. Doç. Dr. Umut Bekcan
Pamukkale Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

• • •

Özet

Bolşevik Devrimi'yle tarihte ilk kez sosyalist siyasi ve ekonomik sistemi benimsemiş bir devlet kurulmuştur. Devrimden itibaren de kapitalist devletlerin hasmane davranışlarıyla karşılaşmıştır. Bu çalışmada, Bolşevik Devrimi'nden Aralık 1925'te yapılan 14. Parti Kongresi'ne kadar geçen süre zarfında Sovyetler Birliği'nin (30 Aralık 1922'ye kadar Rusya Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti'nin) dış ilişkileri incelenmiştir. Çalışmanın temel sorunsalı, dünya devriminin gerçekleşmemesinden ve ülkenin içinde bulunduğu ekonomik zorluklardan dolayı Sovyet liderlerin devletin dış politikasını, devrimin ayakta kalması ve uluslararası alanda diplomatik tanınmayı elde etme amaçları üzerine oluşturduğudur. Bu çerçevede, devletin dış politikası bu iki başlıkta ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sovyetler Birliği, Bolşevik Devrimi, dış politika, Lenin, Stalin

The Aftermath of the Revolution: Necessary Foreign Policy of the Bolsheviks 1917-1925

Abstract

After the Bolshevik Revolution, first time in history, a socialist state has been founded. Starting in early revolution, the state faced with unfriendly behaviours by the capitalist states. In the present study, foreign relations of the Soviet Union (Russian Soviet Federative Socialist Republic until 30 December 1922) are examined in the period from Bolshevik Revolution to the 14th Party Congress which held in December 1925. The main problematic of the study is that the Soviet leaders based the foreign policy of the state on the aims of protecting the revolution and gaining diplomatic recognition in the international arena because of the failure of world revolution and the economical difficulties of the country. In this context, foreign policy of the state has discussed under these two topics.

Keywords: Soviet Union, Bolshevik Revolution, foreign policy, Lenin, Stalin

Devrimden Sonra: Bolşeviklerin Zorunlu Dış Politikası 1917-1925

Giriş

7 Kasım 1917, eski takvime göre 25 Ekim'e denk düşen, Sovyet literatüründe "Büyük Ekim Sosyalist Devrimi" olarak bilinen Bolşevik Devrimin ve tarihteki ilk sosyalist devletin, -1871'de 71 gün süren Paris Komünü bir kenara bırakılırsa- kurulduğu tarihi. Dünya devrimine, yepyeni bir dünya kurulmasına ilham kaynağı olacaktı, en azından öyle düşünülüyordu. O ana kadar teoride olan, düşüncede kalan Marksizm uygulamaya geçiyordu, daha doğrusu uygulanmaya çalışılacaktı. İnsanlığın daha önce elle tutulur bir tecrübeye sahip olmadığı bir siyasal ve ekonomik sistem temelinde yeni bir devlet kuruluyordu. Bu, şüphesiz tüm toplumları etkileyen, dünya siyasi tarihini ciddi anlamda yönlendiren bir sürecin başlangıcıydı. Devrimle birlikte sosyalist iktidarın, kapitalist devletlerin hasmane davranışlarıyla karşılaşması çok geç olmadı.

Bu çerçevede, söz konusu çalışmada, devrimden, Aralık 1925'te gerçekleştirilen 14. Parti Kongresi'ne kadar olan dönemde genç Sovyet devletinin dış ilişkileri incelendi. Bu kongrede, Stalin, tek ülkede sosyalizmi kurma fikrine uygun bir şekilde kapitalist ülkelerle 'barış içinde bir arada yaşama'nın mümkün olduğunu dile getirdi ve bu çerçevede halihazırda uygulanan dış politika resmîyet kazandı. Bir başka deyişle, dünya devrimi rafa kaldırılıyordu. Çalışmada dünya devriminin (ya da en azından Avrupa'da devrimin) gerçekleşmemesinin Bolşevik liderleri zorunlu olarak yeni politikalara yönlendirdiğini ortaya koymak amaçlandı. Bu mecburi tercihler, her türlü zorluğa ve saldırıya karşı Sovyet iktidarını ayakta tutmak ve

diplomatik tanınma elde etmektir.¹ Kasım 1917'deki devrimden 1920'nin sonuna kadar geçen sürede Sovyet Hükümeti, iktidarını koruma mücadelesi verdi. Bu süre içerisinde önce Dünya Savaşı'ndan çekildi, ardından bir yandan iç savaş ve yabancı askeri müdahaleyle mücadele ederken diğer yandan dış ülkelerle ticari ilişki kurmaya çalıştı. İç savaşın ardından 1924-1925 yıllarına kadar olan dönemde ise, diplomatik tanınma elde etme amacı güttü. Zira bu, diğer devletlerle ekonomik bağlantıları ve ticari faaliyeti kolaylaştıran bir aşamayıdır.

I. Sosyalist İktidarı Koruma

A. Devrim ve Savaştan Çekilme

Devrim, Sovyet liderlerin 'emperyalist' olarak nitelendirdikleri bir savaşın ortasında gerçekleşti. Pek de haksız sayılmazlardı zira savaş, siyasi ve ekonomik olarak dünyaya yön veren güçlü ve zengin Avrupa ülkeleri arasında birbirlerine karşı üstünlük sağlama ihtirasının bir sonucuydu.²

I. Dünya Savaşı, halkın iktidara muhalefetini artırıcı, devrimi çabuklaştırıcı bir işlev gördü. Nisan 1917'de İsviçre'den Rusya'ya Almanya üzerinden –Rusya ile savaş halindeki Almanya, Lenin'in geçişine “düşmanımın düşmanı dostumdur” düşüncesiyle izin vermişti- gelen devrimin lideri Lenin savaşın sona erdirilmesi taraftarıydı. Nisan Tezleri olarak bilinen yazılarında Rusya'da Şubat Devrimi ile kurulan ve Bolşeviklerin yer almadığı Geçici Hükümet'e savaşın bir an evvel sonlandırılması, toprakların kamulaştırılması

¹Bu noktada şu açıklamayı yapmakta fayda vardır. Bu politikaların veya tercihlerin “zorunlu” ya da “mecburi” olarak nitelenmesi iki sebepten ileri gelmektedir. Birincisi, iç ve dış siyasi/ekonomik şartlar, genç Sovyet devletini, devrimin/devletin ayakta kalması için bu yönde bir dış politikaya yönlendirmiştir. Bir anlamda, olaylar/gelişmeler (pratik), bunlara karşı izlenecek yolu, hareket tarzını (teoriyi) belirlemiştir. İkincisi, bu politikaların izlenmesi gerektiğine, zorunluluğuna inananların başında, devrimin ve partinin lideri, devletin kurucusu Lenin ve sonrasında ondan liderliği devralan Stalin gelmektedir.

²1973-1977 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) dışişleri bakanlığını yapan Henry Kissinger, bu savaşla ilgili şunları söylüyordu: “Büyük devletler, ikinci derecede bir Balkan krizini bir dünya savaşına dönüştürmeyi başardılar. Bosna ve Sırbistan sorunu yüzünden çıkan sorun, Avrupa'nın diğer tarafındaki Belçika'nın işgaline ve Büyük Britanya'nın kaçınılmaz bir şekilde savaşa girmesine neden oldu. İşin komik tarafı, Batı cephesinde önemli çatışmalar yapılmaya kadar, Avusturya birliklerinin henüz Sırbistan'a saldırmamış olmaları idi.” (Kissinger, 2006: 210).

ve köylülere dağıtılması, sanayinin işçi konseylerine bırakılması ve iktidarın Sovyetlere devredilmesi çağrısında bulunmuştu. (Lenin, 1969a: 113-118).

7 Kasım'da Petrograd Sovyeti ve onun askeri devrimci komitesinin Kışlık Saray'ı ele geçirmesinin ardından, hükümet üyeleri ve Saray'ın korumasıyla görevli General Krasnov başta olmak üzere bütün subaylar, halka karşı silahlanmamaları koşuluyla serbest bırakıldı (Carr, 2006: 100; Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (STMA), 1988a: 582). 8 Kasım'da barış deklarasyonu, 2. Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'nde kabul edilerek yayımlandı. Deklarasyon, tüm savaştan halklara ve onların hükümetlerine bir an evvel adil ve demokratik bir barış için görüşmelerin başlaması çağrısında bulunuyordu (Lenin, 1974a: 13-22).³ 9 Kasım'da kurulan Dışişleri Halk Komiserliği'nin⁴ başına getirilen Lev Trotskiy uluslararası devrimden emindi. Tek bir anlaşma tanıyordu. Yazılı olmayan ama kutsal bir anlaşma. "Proletaryanın Uluslararası Dayanışması Anlaşması". Gizli belgeleri ve dünya halklarına hitap eden birkaç devrimci bildiri yayımlayıp sonra da dükkanı kapatacağı. Dışişleri Komiserliği teklifini de zaten parti işleri için daha fazla zamanı kalması için kabul etmişti (Carr, 2004: 23, 25; D'encausse, 2002: 301). Devrim, dış politikada önceki dönemden keskin bir kırılmayı ifade ediyordu. Sovyet devletinin ilk dokümanlarına yansıyan dış politika ilkeleri Komünist Parti ve Lenin önderliğindeki Sovyet Hükümeti tarafından formüle edildi. Bunlardan biri de "ulusların kendi kaderini tayin hakkı" idi. ABD Başkanı Wilson'un Ocak 1918'de açıkladığı ilkelerinden biri olarak ünlense de bu ilke daha önce Lenin tarafından ekonomik bağımsızlığı da kapsayacak şekilde Şubat-Mayıs 1914'te "ulusların kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili" başlıklı yazısında ortaya konmuştu. (Lenin, 1969b: 255-320). Bu ilke ile ilgili olarak, 15 Kasım 1917'de Rusya Halkları Hakları Deklarasyonu yayımlandı. Bu deklarasyon, Rusya halklarının eşitliğini ve egemenliğini tanıyor, özgürce kendi kaderini tayin etme ve kendi devletini oluşturmalarına, bütün ve her türlü etnik ve dinsel ayrıcalık ve kısıtlamaların kaldırılmasına, Rusya topraklarındaki ulusal azınlıkların ve etnik grupların özgür gelişimine imkan veriyordu (Dokümanı Vneşney Politiki SSSR (DVPS), 1959a: 14-15). Bu politika, Asya'da anti-empyralist uyanışa ve Eylül 1920'de Bakü'de Doğu Halkları Kongresi'nin toplanmasına katkı sağladı (Mandel, 1997: 35).

³Bolşevik liderlerden Nikolay Buharin, Temmuz 1918'de Bolşeviklerin dünya devrimi programını yazarken Komünist Parti programının sadece bir ülkedeki değil tüm dünya proleterlerinin özgürlüğünün programı olduğunu belirtecekti. (Lansing, 1919: 20).

⁴"Narkomindel" olarak bilinir. Dışişleri Halk Komiserliği anlamına gelen "Narodny Komissariat po İnostrannım Delam" veya "Narodny Komissariat İnostrannih Del" organının kısaltılmış söylenişidir. 1946'da "İnostrannih Del" (Dışişleri Bakanlığı) adını almıştır.

Marksist-Leninist teori evrensel bir yaklaşıma sahipti. Beklenti uluslararası devrimin gerçekleşmesiydi ama bunun kısa sürede olmayabileceği de hesaba katılmıştı. Lenin, Eylül 1916'da yazdığı ve Eylül-Ekim 1917'de Jugend-Internationale gazetesinde yayımlanan "Proletaryanın Savaş Programı" başlıklı yazısında bu ihtimali şöyle ifade etmişti:

"Sosyalizm aynı anda bütün ülkelerde zafere ulaşamayabilir. İlk önce bir ya da birkaç ülkede zafere ulaşır, geri kalanlar bir süre burjuva veya burjuva öncesi toplum olarak kalırlar." (Lenin, 1973: 133).

Bu durum kaçınılmaz olarak iki ayrı sistemin aynı anda varolması sonucunu ortaya çıkarıyordu. Uluslararası devrime kadar "barış içinde bir arada varolma"⁵ durumu söz konusu olabilirdi. Bu da doğal olarak diğer ülkelerle başta ekonomi alanında olmak üzere her türlü ilişki kurmayı mümkün kılıyordu. Sovyet dış politikası emperyalist savaflara (doğal olarak I. Dünya Savaşı'na) karşıydı. Tüm halkların ve kolonilerin bağımsızlığını ve eşitliğini ilke edinmişti (Kommunističeskaya Partiya..., 1953a: 416). Aralık 1917'de Dışişleri Halk Komiserliği emrine 'devrimci hareketin ihtiyacını karşılamak' için önemli miktarda fonlar verildi. Ardından komiserliğe "uluslararası propaganda bölümü" eklendi ve başına Avusturyalı devrimci Karl Radek getirildi. Bu bölümün başlıca görevi, ittifak devletleri vatandaşı olup savaşta tutsak düşenler ile cephedeki Alman askerlerine propaganda yapmaktı. Komiserliğin temelde iki önemli görevi vardı. Devrimi yaymak ve aynı zamanda, emekleyen Sovyet devletine belirli bir süre için soluk alma fırsatı tanımak. Lenin ve Sovyet diplomatlar bu iki amaç arasında gidip gelmek durumunda kaldı (D'encausse, 2002: 302).

Savaştan bir an evvel kurtulmak gerekiyordu. 21 Kasım 1917'de Narkomindel, savaşta müttefik ülke elçiliklerine barış deklarasyonunun yanında bütün cephelerde savaşa son verilmesi ve barış görüşmelerinin başlamasını içeren bir nota gönderdi.⁶ 22 Kasım'da Sovyet Hükümeti'nin iletişiminin açık olduğu tek devlet olan ABD'nin büyükelçiliğinde toplanan İtilaf devletlerinin diplomasi temsilcileri Sovyet Hükümeti'ne cevap verilmemesi ve iletişime geçilmemesi kararı aldılar. 23 Kasım'da da İtilaf

⁵Bu kavram şimdiye kadar Türkçe'ye hep "barış içinde bir arada yaşama" şeklinde çevrilmiştir. Halbuki, kavramın Rusça ifadesi "mirnoye sosuşestvovaniye" (İngilizcesi peaceful coexistence) şeklindedir ve tam karşılığı "barış içinde bir arada varolma" dır. Bu çeviri, hem dilbilgisi hem de Lenin'in ifade etmek istediği düşünce açısından daha doğru bir çeviridir. Zira Lenin, bu kavramla kapitalist ve sosyalist sistemin bir arada varolabilme gerçekliğini ifade etmiştir.

⁶ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Sırbistan, Belçika büyük ve orta elçilerine gönderildi (DVPS, 1959a: 16-17).

devletleri askeri güçlerinin liderleri, hükümetlerinden aldıkları yetkiyle 5 Eylül 1914'te Rusya, İngiltere ve Fransa arasında imzalanan birbirlerini müttefik kılan antlaşmanın karşılıklı uzlaşmayla bozulabileceğini, Rusya'nın herhangi bir şekilde bu antlaşmayı bozmasının ona ağır sonuçlar getireceğini söylediler. 21 Kasım tarihli notaya ABD ve İtilaf devletleri cevap vermeyince 29 Kasım'da İngiliz büyükelçiliğine gönderilen açıklamada Sovyet iktidarının münferit değil evrensel bir barış istediği kısmının altı çizildi (DVPS, 1959a: 30-31). Almanya ile barış antlaşması müzakereleri 22 Aralık'ta günümüzde Brest adıyla bilinen Beyaz Rusya'nın Polonya sınırındaki Brest-Litovsk kentinde başladı. Lenin'e göre barış için mücadele başlıyordu. Mücadele zor ve inatçı olacaktı ve uluslararası emperyalizm bütün güçlerini kendilerine karşı seferber edecekti (Lenin, 1974a: 86). Lenin'in dediği gibi de oldu. Görüşmeler, Almanya'nın Sovyet Rusya'ya hükümleri ağır bir barışı zorla kabul ettirmek istediğini gösterdi. Polonya, Litvanya ve Letonya ile Beyaz Rusya'nın bir bölümü üzerinde denetim, ayrıca Ukrayna üzerinde egemenlik kurma niyetindeydi. İç ve dış siyasi ortam, genç Sovyet devletini kurtarmak için Alman emperyalizmi karşısında gerilemeyi, ağır barış koşullarını kabul etmeyi gerektiriyordu. Ülkenin ulusal ekonomisi yıkılmıştı. Uzun bir savaşın bitkin düşürdüğü eski ordu, Almanların saldırısına karşı koyabilecek bir durumda değildi. İşçi ve köylü sınıfı, devrimci bir savaşı yürütebilmek için gerekli manevi güçten yoksundu. Yurdu ve devrimi kurtarmak, Sovyet iktidarını sağlamlaştırmak, emperyalist saldırganlara karşı ülkeyi savunmaya yetenekli yeni bir ordu kurmak için bir soluk alma dönemi gerekiyordu. Böylece, savaşın her iki emperyalist gruptan kurtularak aralarındaki düşmanlıktan yararlanmak da mümkün olabilirdi. 20 Ocak 1918'de Lenin ilhakçı bile olsa hemen bir barış antlaşması imzalanması gerektiğini söyledi (Lenin, 1974a: 243-254; Carr, 2004: 41-42, 49; STMA, 1988a: 586). Çünkü Batı proletaryasının Sovyet devriminin imdadına koşmayacağını düşünüyordu (D'encausse, 2002: 303). Her şeye rağmen antlaşma yerine savaşa devam etmek, emperyalist savaşın tuzağına düşüp, genç Sovyet cumhuriyetini bozguna uğratmanın kısa yolu olurdu (Lenin, 1974a: 254). Bununla birlikte antlaşma imzalamak için son ana kadar beklenecek, Almanların sabrı sınanacaktı (Lenin, 1974b: 30).

Trotsky'ın "ne savaş ne barış" tezi doğrultusunda Sovyetlerin Almanya'ya karşı savaşa son verdiğini ve ordusunu terhis ettiğini açıklaması, Almanların 18 Şubat'ta saldırısıyla cevap buldu. Devrimci savaş yanlısı Buharin'in başını çektiği grubun muhalefetine rağmen⁷ Parti Merkez Komitesi

⁷Antlaşmanın müzakere aşamasında Bolşevikler arasında farklı görüşler vardı. Buharin'in başını çektiği devrimci savaş yanlıları, başında Lenin'in bulunduğu barıştan yana olanlar ve Trotsky gibi "ne savaş ne barış" tezini savunanlar üç ayrı

Almanya ile barış antlaşması imzalama kararı aldı.⁸ Lenin, 25 Şubat'ta *Pravda*'da yayımlanan "Acı Ama Zorunlu Bir Ders" başlıklı yazısında tartışmalarla geçen 18-24 Şubat tarihleri arasında Rus devrimi ve uluslararası devrimin, tarihindeki en önemli dönüm noktalarından birini yaşadığının altını çiziyordu (Lenin, 1974a: 393). Antlaşma 3 Mart 1918'de imzalandı. ABD Başkanı Woodrow Wilson'un antlaşmanın onaylanmaması karşılığında verdiği yardım sözü pek ciddiye alınmadı. Sovyetleri Almanlarla çatıştırmak isteyen Wilson'a 14 Mart'ta red cevabı verilirken ertesi gün antlaşma Tüm Rusya Sovyetleri Olağanüstü Kongresi'nde onaylandı (DVPS, 1959a: 211-212). 'Antlaşmaya imza atan taraflar, karşı tarafın hükümetine, devletine ya da askeri kurumlarına yönelik propaganda faaliyetine girişmekten kaçınacaktır' ifadesinin yer aldığı 2. madde de doğal olarak onaylanmış oldu. Buharin, uluslararası propaganda gibi çok etkin bir silahtan vazgeçilmesini eleştirse de, (Sedmoy..., 1962: 31) bu, Sovyetlerin niyetlerinin ya da asıl uygulamak istedikleri politikalarının değiştiği manasına gelmiyordu. Parti merkez komitesi üyesi Yakov Sverdlov, Halk Komiserleri Sovyeti'nin (Sovnarkom) hükümetin yapmadığını parti eliyle yapacağını söylüyordu (Sedmoy..., 1962: 297-298; D'encasse, 2002: 303-304). Bolşevikler ne olursa olsun, dünya devriminden kolayca vazgeçmek istemiyorlardı.

B. Brest-Litovsk Dönemi

Brest-Litovsk kapitalist ülkelerle yapılan ilk antlaşmaydı. Almanlarla ticaret imkanı sağlamasından dolayı sadece dış politika değil iç politika açısından da çok kritik bir değer taşıyordu (Heywood, 1999: 65). Bu

görüşü oluşturuyordu. Devrimci savaş yanlıları, savaşa başvurmanın ve halk yığınlarını ayaklanmaya çağırmanın, Bolşeviklere, Alman askeri gücünü yenme imkanı sağlayacağı iddiasındaydı. Böyle bir savaş bozgunla sonuçlansa bile bu uğurda ölmek Alman İmparatoru II.Wilhelm'e boyun eğmekten yeğdi. Söz konusu olan devrimin şerefiydi. Lenin, sosyalist devletin varlığını riske atan bu yaklaşımı, iki taraf arasındaki askeri güç farkını hesaba katmadığı için eleştiriyordu. Barışın Batı'daki proletaryayı ayaklanmaya iteceğini düşünüyordu. Ona göre, uluslararası devrimci hareketin bir birliği olarak Bolşevik iktidarı korumak için ne kadar fedakarlık yapılırsa azdı. Almanların kabul ettirmek istedikleri barış şartları ağır olsa da Sovyet rejiminin varlığını tehlikeye sokmamak adına kabul edilmeliydi. Trotskiy'in "ne savaş ne barış" tezi ise, imkansızlıklardan ötürü savaşı sürdürmemeyi, bununla birlikte ağır barış antlaşması şartlarını imzalamamak için de son ana kadar direnmeyi içeriyordu. Daha sonra Lenin de bu görüşü benimsedi. (Liebman, 1968: 382-385).

⁸Antlaşmaya göre, Baltık ülkeleri, Polonya ve Ukrayna Sovyet Rusya'nın sınırları dışında kalıyordu. Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Bulgaristan ve Türkiye ile imzalanan antlaşmanın tam metni için bkz: (Sedmoy...,1962: 288-290).

antlaşmayla, Sovyetler sadece soluklanmadı. İçerideki ayaklanma ile mücadele, ekonomiyi düzene koyma, orduyu yeniden oluşturma, bütün dünyada emperyalizmle savaşta halk kitlelerinin pozisyonunu sağlamlaştırma imkanı da buldu. Lenin üç yıllık acılarla dolu böyle emperyalist bir savaştan –haraç ya da bedel ödeyip ödememekten ziyade- sadece kurtulmuş olmanın bile büyük bir nimet olduğunu düşünüyordu (Lenin, 1974b: 85). Ayrıca Almanya, Avusturya ile diğer emperyalist devletler İngiltere, ABD ve Fransa grubu arasında zıtlasma bulunduğunu ve bu durumun iki tarafın da Sovyet Rusya üzerindeki baskısını azalttığı fikrine sahipti (Lenin, 1970a: 57). Brest-Litovsk'un imzalanma aşamasında ulusal savunma vurgusu Sovyet liderlerince sık sık dile getirildi (Carr, 2004: 68). Buna mecburdular, çünkü “sosyalist anavatan” tehlike altındaydı. Üstelik Almanya ile yapılan barışın ardından bu tehlike geçmiş de değildi. 9 Mart 1918’de İngiliz, Fransız ve Amerikan birlikleri, Rusya’nın kuzeybatı liman kenti Murmansk’tan ‘yabancı askeri müdahale’ye giriştiler. 5 Nisan’da da Japon Denizi kıyısındaki Vladivostok’a Japonlar çıkarma yaptı. Sovyet kaynaklarında dahi ‘yabancı askeri müdahale’ veya ‘askeri müdahale’ şeklinde –‘işgal’ kavramına kıyasla hafif kalan ifadelerle-anılan olay, ayaklanan karşı devrimcilerle birlikte ‘Sovyet iktidarını yıkma’ mücadelesine, yani bir iç savaşa dönüştü. Her ne kadar son işgal kuvvetleri (Japon birliği) ülkeyi Kasım 1922’de terk etse de iç savaş yaklaşık iki yıl sürdü.⁹

Yabancı müdahaleye karşı Lenin Mayıs 1918’de temkinli bir davranış içerisindeydi. Sovyet iktidarının politikası hiçbir zaman değişmemeliydi. Askeri hazırlığı tüm hızıyla sürdürürken tedbirli olmak, geri çekilmek ve beklemek gerekliydi. Bununla birlikte, Sovyet devletinin çıkarları doğrultusunda emperyalist koalisyonla askeri antlaşmalar yapmayı da ihtimal dahilinde tutuyordu (Lenin, 1974b: 323). Her devletin politikasının son tahlilde ekonomik ve toplumsal yapılarının karakteriyle belirlendiğini, Sovyet Rusya’nın iç ve dış politikasının en derin temelini de ülkenin ekonomik çıkarları olduğunu, bunun da devletin egemen sınıflarının ekonomik konumlarınınca belirlendiğini söylüyordu. Bu konum, Marksistlerin barışçı bakış açısını yansıtıyordu ve iki devrimin tecrübesini yaşamış Rus devrimciler tarafından da kabul görmekteydi (Lenin, 1974b: 327). Ekonomik çıkarlar, daha doğru bir ifadeyle ülkenin içinde bulunduğu ekonomik çöküntü ve iç savaş Komünist Parti’yi bazı olağanüstü ekonomik ve toplumsal kararlar almaya

⁹Düşmanla mücadele edebilmek için yepyeni bir ordu kurulması ve güçlendirilmesi gerekiyordu. Bu ordu (Kızıl Ordu), Almanların saldırıya geçtiği dönemde 23 Şubat 1918’de Lev Trotskiy tarafından kurulmuştu. Ayrıca yabancı askeri müdahale ve iç savaşla ilgili ayrıntılı olarak bkz: (STMA, 1988a: 601-604, 606-607; Sakwa, 1998: 22-23; The Great October..., 1977: 461-469).

mecbur bıraktı. Savaş Komünizmi diye adlandırılan sistem, 1918'in ortalarında başlasa da 1919 yılında iç savaşın en yoğun olduğu dönemde belirgin bir hale geldi. Sistem, genel olarak, devletin üretim ve dağıtımın tümünü kontrolü altında tutmasını içeriyordu. Temel uygulamalar, köylülerin ürün teslimi mükellefiyeti, devletleştirilmiş sanayinin merkezden yönlendirilmesi, gıda ve diğer tüketim mallarının sınıfsal normlar çerçevesinde eşitlik ilkesine göre parasız dağıtımı, çalışma zorunluluğu ve para ekonomisinden doğal ekonomiye geçiş olarak kendini gösteriyordu (Carr, 2007: 141, 249; Sakwa, 1998: 23-26; STMA, 1988a: 604).

Diğer yandan, yabancı devletlerle yapılacak ticaret anlaşmaları hayati öneme sahipti. Lenin, ABD ile ticari/ekonomik ilişki kurmak için geliştirdiği planı 14 Mayıs 1918'de Albay Robins aracılığıyla ABD Hükümeti'ne gönderdi. Planda, Rusya'nın önceki yıllarda ABD'ye sattığı malların listesi yer alıyordu. Lenin, ABD'deki kapitalistlerin Rusya'da kömür ocağı kiralayabileceği, Sibiry'a'da demiryolu yapımına katılabileceği, Sibiry'a'nın doğusundaki ve Rusya'nın kuzeyindeki zenginliklerin (denizdeki) işletilebileceği, Volhov ve Svir nehirlerinde elektrik santrali yapılabileceği önerilerinde bulundu (DVPS, 1959a: 286-294, 299-301). Ama ABD önerileri reddetti. Benzer girişim 14 Temmuz'da İngiltere'ye de yapıldı ama yine beklenen cevap alınamadı.¹⁰

Ağustos 1918'de Lenin, Sovyet Rusya'nın dış düşmanlarının Anglo-Fransız ve Japon-Amerikan emperyalizmi olduğunu, topraklarını yağmaladıklarını, toprak ağalığını ve kapitalizmi yeniden kurmak istediklerini söyledi (Lenin, 1969b: 38). Sovyet Hükümeti, ülkeyi yağmalayanlara 24 Ekim ve 3 Kasım 1918'de savaş faaliyetlerine son vermeleri çağrısında bulundu (DVPS, 1959a: 531-539, 549). Sovyetler, deyim yerindeyse bir sinir harbi içerisindeydi. İtilaf devletleriyle tamamen bir kopuş istemiyorlardı. Brest-Litovsk döneminde yürütmek zorunda oldukları bu politikayı Lenin vahşi, şiddetli, küçük düşürücü ama tek çıkar politika şeklinde tanımlıyordu (Lenin, 1969c: 46).

Kapitalist devletler Sovyet Rusya'ya karşı olumsuz bir bakış açısına sahipti. Kendi açılarından da haklıydılar. Zira Avrupa'da bir devrimci dalgalanma söz konusuydu ve bunun sebebinin Rusya'daki Şubat ve Ekim devrimi (en azından esin kaynağı olarak görmeleri sebebiyle) olduğunu düşünüyorlardı.¹¹

¹⁰Bu dönemde İsveç ve Danimarka ile büyük çapta ticari alışveriş yapıldı (DVPS, 1959a: 718).

¹¹Mayıs 1917'de Fransız ordusunda açık isyan başladı. 100.000'den fazla asker sıkıyönetim mahkemelerine verildi. 23.000'i suçlu bulundu. 423'ü ölüme mahkum

Aynı dönemde iç savaş ve yabancı müdahale, Sovyet Hükümeti'nin gücünü giderek daha fazla tehdit ediyordu. Lenin'in öncelikli kaygısı devletin ayakta kalmasıydı. Alman devriminin 1918'de başlayıp hemen bozguna uğraması, Sovyetlerin imdadına yetişme konusunda Avrupa proletaryasına güvenilemeyeceğini gösterdi. Politikasının temelini, kurduğu devletin ayakta kalmasını sağlamak ve devrim alanını genişletmek oluşturuyordu. Bu iki amacı sırasıyla gerçekleştirme yerine, bu hedefleri birleştirecek bir politika güdüyordu. Bunun için üçüncü bir Enternasyonal'in gerekli olduğunu düşündü. Kapitalist ülkelerde bir propaganda kanalına sahip olacak, bu propaganda sayesinde kamuoyunun Sovyetlere daha olumlu yaklaşmasını sağlayacaktı. III. Enternasyonal sayesinde, ülkesini kuşatan duvarı yıkmayı umuyordu. Yeni doğan enternasyonal 2-6 Mart 1919 tarihleri arasında Moskova'da toplandı ve I. Komünist Enternasyonal (Komintern) adını aldı (D'encausse, 2002: 308, 310, 312-313). Komintern'in 1 Mayıs'ta yayımlanan bildirisinden Avrupa'daki devrimci dalgalanmadan memnun olduğu anlaşılıyordu. Bildiride, Almanya'daki iç savaştan, Türkiye'deki devrimci uyanıştan, Avusturya ve Çekoslovakya'da işçilerin sosyalizm bayrağı altında toplandıklarından, Fransa'daki büyük gösterilerden, İtalya'da devrimci kaynaşmadan, ABD ve Japonya'da işçilerin sokakta olduğundan, Hollanda ve İsviçre'deki siyasi darbeye işçilerin yer aldığından bahsediyor ve bütün ülkelerde işçilerin karar anının geldiğini anladığı belirtiliyordu (Lansing, 1919: 21). Fakat Sovyet Hükümeti'nin Komintern'in kuruluşundan almayı umduğu dolaylı teşvik bile zayıf kalıyordu. Brest-Litovsk'un imzalanmasından sonra dışişleri halk komiserliği görevini devralan Georgiy Çiçerin, Komintern'in kuruluşunu 1919 yılındaki dış politikanın en büyük tarihsel olayı olarak görse de Sovyet Hükümeti'nin zayıflığı onu inisiyatif almaktan alıkoydu. Hareketleri hasımlarının hamlelerine bağımlıydı (Carr, 2004: 142, 144). Mart 1919'da 8. Parti Kongresi'nde Lenin, Karl Kautskiy'in devletin militarist bir anlayışla

edildi. Ağustos 1917'de Barselona'da bir kitle grevi makineli tüfeklerle bastırılırken, geriye 70 ölü, yüzlerce yaralı ve 200 esir kaldı. Şubat 1918'de Avusturya-Macaristan donanması Catarro'da isyan etti. Ekim 1918'den sonra Finlandiya'da, Avusturya'da, Macaristan'da, Bavyera'da kısa süreli de olsa Sovyet iktidarları kuruldu. İtalya'da devrimci buhran yaşandı. Aralık 1918'de Londra'da Ulaşım İşçileri Federasyonu'nun genel sekreteri Robert Williams, devrime hazır olunması gerektiğini, enternasyonal sosyalizmin güneşinin bütün Avrupa'da kapitalizmi erittiğini söylüyordu. Ocak 1919'da Belfast'ta ve Seattle'da genel grev başladı. Şubat 1919'da Barselona'da genel grev 1 ay sürdü. İngiltere Başbakanı Lloyd George, Avrupa'nın devrim ruhu taşıdığını, bir ucundan diğerine kadar var olan düzenin politik, sosyal ve ekonomik yönleri ile kitleler tarafından sorgulandığını itiraf etmekten çekinmiyordu (Mandel, 1997: 41-42; The Great October..., 1977: 502-515).

yönetildiği eleştirisine karşı, bir devlet içinde değil, devletler sistemi içinde yaşadıklarını, Sovyet cumhuriyetinin uzun süre emperyalist devletlerle yan yana var olamayacağını, eninde sonunda birinin galip geleceğini öne sürüyordu. Bu son gerçekleşene kadar da Sovyet devleti ile burjuva devletleri arasında bir dizi çarpışmanın kaçınılmaz olacağından emindi (Vosmoy..., 1959: 17). Sovyet devletinin neredeyse bütünüyle tecrit edilmiş olduğu 1919 yılında kapitalist ülkelerle ‘barış içinde bir arada varolabilme’ mücadelesi de devam ediyordu. Doğrusu, Lenin’in bu tezi, ister istemez gerçekleştirilmesi gereken bir politika haline geliyordu. Kasım ayında Çiçerin, radyoda İngiltere ve Rusya’nın rejimleri farklı olsa da ilişki kurulmasının mümkün olduğunu, kendilerinin İngilizlere ihtiyacı olduğu kadar İngilizlerin de kendilerine ihtiyacı olduğunu ve ekonomik bağlantı kurmak adına fedakarlık yapmaya hazır olduklarını söylüyordu (Carr, 2004: 147). Aralık ayındaki 8. Tüm Rusya Konferansı’nda, Rusya Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti’nin dünyadaki bütün halklarla bir arada yaşamak niyetinde olduğu ve tüm gücünü iç yapılanmaya ve sosyalist inşaya yöneltmek istediği belirtildi (Vosmaya Konferentsiya RKP(B), 1934: 183).

Sovyet Hükümeti, kapitalist devletlerin meydana getirdiği bir dünyada varolmayı sürdürmesinin kaçınılmaz bir sonucu olarak kendini neredeyse iradesi dışında, dünya devriminin çıkarlarını değil, ulusal çıkarları savunur konumda buldu (Carr, 2004: 152). 1920’nin Şubat, Temmuz ve Ağustos aylarında sırasıyla Estonya, Litvanya ve Letonya ile barış antlaşmaları yapılsa da hem iç hem dış tehdit devam ediyordu. Lenin 21 Şubat 1920’de Amerikalı gazetecilerle yaptığı görüşmede Polonya ve Romanya’ya barışçıl yaklaşıtlarını, Fransız Hükümeti’nin Polonya’yı, muhtemelen Romanya’yı da Rusya’ya saldırması için kışkırttığını söylüyordu (Lenin, 1974c: 145). Ayrıca kapitalistlerin kendilerini dışlamalarına bir anlam veremediğini şu sözlerle ortaya koyuyordu:

“Bizim gibi sosyalist bir devletin kapitalist ülkelerle ilişkisi olmaması için bir sebep göremiyorum. Biz kapitalistlerin lokomotiflerini tarım makinelerini kullanmaya karşı değiliz. Onlar niye bizim buğdayımıza, ketenimize, platinimize karşı çıkmak zorundalar?” (Lenin, 1974c: 152).

24 Şubat’ta Romanya, ABD ve Japonya’ya 25 Şubat’ta da Çekoslovakya’ya ilişkileri normalleştirme çağrısı yapıldı. 8 Nisan 1920’de İngiltere, Fransa, İtalya ve ABD dışişleri bakanlarına gönderilen notada Polonya idarecilerinin Alman kayzerlerine öykündüğü ama karşısında savaş öncesindeki Rusya’nın olmadığı belirtildi (DVPS, 1958: 446-447). Mart-Nisan 1920’deki Komünist Parti’nin 9. Kongresi’nde alınan kararlarda önemli dünya devletlerinin hala burjuva yönetimi altında oldukları ve sosyalist cumhuriyetin hiçbir şekilde kendini güvende hissetmediği vurgulandı. Olayların gidişatından, emperyalistlerin Sovyet Rusya’ya karşı kanlı bir maceraya gireceğinden

endişelenilmekteydi (Kommunističeskaya Partiya..., 1953a: 501). Sovyet devletinin endişesi haklı çıktı. 25 Nisan'da Fransa, ABD ve İngiltere tarafından desteklenmiş Polonya ordusunun Sovyet topraklarına saldırısına, Ağustos 1920'de Kızıl Ordu, karşı saldırıyla cevap verdi. Ordu, Varşova önlerine geldiğinde kazançlı bir barış yapılabilirdi. Ama İngilizlerin arabuluculuğu ve Varşova'ya 50 verstten (53,340 km) fazla kesinlikle yaklaşılmamasına yönelik notası reddedildi. Bolşevik liderler, Avrupa ve dünya politikasında, savunmadan devrimci savaşa geçişte dönüm noktasında olduklarını düşünüyorlardı. Kızıl Ordu Lenin önderliğinde Polonya'nın Sovyetleşmesine yardım etmeyi tercih etti (Lenin, 2000: 372). Ama Varşova önlerinde Kızıl Ordu'nun yaşadığı bozgunla Carr'ın da belirttiği gibi dünya devrimi geleceğe ait bir rüya, haliyle dış politika da bir kez daha aslen diplomatik manevra ve müzakerelerle ilgili bir mesele haline gelmişti (Carr, 2004: 255). Lenin bu başarısızlığı koskocaman bir yenilgi olarak niteledi (Lenin, 2000: 375). Emperyalistlerce zayıflık göstergesi olarak görüleceğinin farkındaydı (Lenin, 1981: 284). Ekim 1920'deki bu askeri başarısızlık, birkaç hafta sonra karşı devrimci beyaz ordu komutanlarından Pyotr Vrangel karşısında kazanılan ve iç savaşı nihayet bitiren zaferin yanında hafif kaldı (Carr, 2004: 205). Zira iç savaşın bitmesi başlı başına çok büyük bir olay, çok büyük bir zaferdi. Devrim ayakta kalmıştı. Uluslararası devrimi isterken evdeki devrimden de olunmamıştı. Ülke ekonomik ve askeri açıdan kapitalist dünyadan zayıf konumdaydı. Yapılması gereken emperyalistler arası çelişkilerden yararlanmak için akıllı hareket etmekte. (Lenin, 1970a: 56).

C. Sosyalist Ekonomik Kalkınma Çabası

Savaşı sonlandırıp barışı tesis etme niyeti, halkın Sovyetleri destekleme nedenlerinden biriydi. Ne var ki, yabancı müdahale ve iç savaş ülkeyi başka bir savaşın içine soktu. Bu da halkın zaten katlanılmaz haldeki zorluklarını artırmış ve dağılan ekonomik mekanizmanın çöküşünü bir safha daha ileriye taşımıştı. 1920 Sonbaharı'nda görülen köylü huzursuzlukları ve kargaşalıklar, ülke içinde izlenen ekonomi politikasının gevşetilmesi ve maddi koşulların rahatlatılması ihtiyacını doğuruyordu ki bunun için de kapitalist ülkelerle ticaret anlaşmaları yapmak gerekiyordu (Carr, 2004: 255-256). Ayrıca Mart-Nisan 1920'de 9. Parti Kongresi'nde, Şubat'ta kurulan GOELRO (Gosudarstvennaya Komissiya po Elektrifikatsii Rossii - Rusya'nın Elektrifikasyonu Devlet Komisyonu) öncülüğünde ulaştırma, yakıt ve metalurji sanayinin elektrifikasyon aracılığıyla yeniden kurulması ve 10-20 yıllık bir süreyi öngören ekonomik plan kabul edilmişti (Kommunističeskaya Partiya..., 1953a: 476). Askeri güç azaltılmasa da Sovyet iktidarının askeri alana tahsis edilmiş bütün aygıtları ekonomik inşaya yöneltilecekti (Lenin, 1974c: 105). Ekonomik bağımsızlık için bir an

evvel halk ekonomisinin kurulması gerekiyordu. Komünist ekonomik inşa geleceğin Avrupa ve Asya'sı için çok önemliydi (Lenin, 1970a: 101,161). Sovyet dış politikasının görevi, yeni barışçı soluklanmaları uzun dönemli barışa dönüştürmek, ülkeyi dış politik ve ekonomik izolasyondan çıkarmak ve bütün devletlerle daha sağlam, sürekli ve barışçı ilişkiler kurmak olarak belirlendi (Kommunističeskaya Partiya..., 1953a: 572). 10. Kongre ülkenin kalkınması için yabancı tekniğin, donanım ve sermayenin gerekli olduğunu ortaya koydu (Kommunističeskaya Partiya..., 1953a: 566). Yabancı ülkelere imtiyaz vermek, ekonomik olmaktan çok politik çıkar bağlamında değerlendiriliyordu. Böylece yeni bir dış müdahale tehlikesini ortadan kaldırıyor, barışın güçlenmesine ve Sovyet devletinin uluslararası alandaki durumunun güçlenmesine hizmet ediyordu (Lenin, 1970a: 96, 111). 16 Mart 1921'de İngiltere ile yapılan ticaret anlaşmasını bu çerçevede görmek gerekliydi (DVPS, 1958: 607-614). 26 Şubat'ta İran'la, 28 Şubat'ta Afganistan'la ve yine 16 Mart'ta Türkiye ile yapılan anlaşmalar, -İngiltere ile yapılan anlaşma kadar kritik bir önem taşımamakla birlikte- dünya devrimi amacının öncesinde Sovyet Rusya'nın ekonomik ve diplomatik gücünü uygulanabilir bütün yollarla artırmanın şart olduğunun kabul edilmesi anlamına geliyordu (Carr, 2004: 285). Hele bir de aynı dönemde Almanya'daki devrim girişimi başarısızlığa uğrayınca Lenin, komünistlerin tüm gayretlerinin Sovyet cumhuriyetinin emrine verilmesi gerektiği kanısına vardı (D'encausse, 2002: 333). Ama bu yine de dünya devrimini -en azından fikren- unuttukları manasına gelmiyordu. Zira, Lenin, 5 Temmuz 1921'de Komintern'in 3. Kongresi'nde sadece kendileri için değil uluslararası devrim için de çalışma bilincine sahip olduklarını ve bunun için Sovyet sistemini her koşul altında korumaya çalıştıklarını söylüyordu (Lenin, 1970b: 36). Brest-Litovsk'un imzalanmasına olumsuz bakan, antlaşmadan sonra dışişleri halk komiserliği görevinden ayrılan Trotskiy, aynı kongrede kötümser bir tablo çizdi. Ona göre Avrupa'da savaş sonrası devrimci heyecan sona ermişti ve bu devrimci partilerdeki isteksizlik ve irade eksikliğinden kaynaklanıyordu (The Communist International..., 1955: 224-225).

II. Diplomatik Tanınma Mücadelesi

Sovyet cumhuriyetinin artık savaşa, yabancı müdahaleye tahammülü yoktu. Dışlandığı dünyadan yeni bir saldırıya uğramak istemiyordu. Avrupa'da ise, Sovyet devletine karşı bir hazımsızlık vardı. Deyim yerindeyse adam yerine konmuyordu. Diplomatik ilişki kurulmadığından resmi olarak "devlet" sayılmıyordu. Sovyet Hükümeti'nin çağrılmadığı 1919'daki Paris Konferansı sırasında kurulan Milletler Cemiyeti'ne (MC) de kabul edilmiyordu. Uluslararası alanda kendisini de ilgilendiren konularda söz hakkı verilmiyordu. Örneğin, İmparatorluk döneminde Rusya'ya ait olan Aland Adaları, Ekim

1921'de Sovyet Hükümeti'ne haber verilmeden Cenevre'de önde gelen İtilaf devletleri ile Finlandiya ve İsveç arasında imzalanan konvansiyonla Finlandiya egemenliğine verildi ve adalarda bir askerden arındırma rejimi kabul edildi. Bu olay, 13 Kasım 1921'de, ilgili Fransa, Danimarka, İngiltere, Almanya, İtalya, Polonya, Letonya, Estonya ve tabii Finlandiya ve İsveç hükümetlerine gönderilen bir Sovyet notası ile karşılık buldu. Notada, Rusya'nın içinde olmadığı bir anlaşmanın kabul edilemeyeceği belirtildi. Adaların Fin egemenliğinde olmasına karşı çıkılmasa da 2 Ekim 1919 ve 28 Haziran 1920'de adaların statüsünün belirlenmesi ile ilgili müzakerelerde Rus Hükümeti'nin de bulunması gerektiği bildirildi. (DVPS, 1960: 494-495). Benzer bir şekilde, Washington Konferansı'nda Uzak Doğu ve Çin Doğu Demiryolu¹² (ÇDD) ile ilgili görüşmeler yapılmasına rağmen Sovyet devleti konferansa çağrılmadı. Hükümet, 19 Temmuz ve 2 Kasım 1921'de yayımlanan bildirilerde görüşmelerde alınacak herhangi bir kararı kabul etmeyeceğini açıkça ifade etti (DVPS, 1960: 224-226, 472-473). Sovyetlere göre ABD uluslararası finans denetimi görüntüsü altında ÇDD'yi ele geçirmek istiyordu. 8 Aralık'ta Sovyet Hükümeti, ÇDD'nin sadece Rusya ve Çin'i ilgilendirdiğini, demiryolunun Sovyet Rusya'nın mülkiyetinde olduğunu tanınması gerektiğini ifade eden bir protesto yayımladı (DVPS, 1960: 567-568).

Görünen o ki, Mart ayındaki İngilizlerle yapılan ticaret anlaşmasına rağmen Avrupalı devletler Sovyet devletini dışlamayı sürdürüyordu (Carr, 2004: 326). Bu da Sovyet liderlerin canını sıkıyordu. Ülkenin yabancı devletlere ihtiyacı vardı. Bunun için, barış içinde bir arada varolma ilkesinin hayata geçmesi gerekiyordu.

A. NEP (Yeni Ekonomi Politikası) ve Dış Politikaya Yansımaları

Sovyet devletin iç ve dış siyasi-ekonomik zorluklara, yabancı askeri müdahale ve iç savaşa rağmen ayakta kalması çok önemliydi. Fakat ayakta kalmak yetmiyordu, yere sağlam basmak, yürümek hatta koşmak gerekiyordu. Mart 1921'de Finlandiya Körfezi'ndeki Rus deniz üssü Kronstad'da meydana gelen isyan, halkta hoşnutsuzluk ve huzursuzluk yaratan savaş komünizminin sonuna geldiğinin habercisi oldu. Ekonomik anlamda halkın soluk alması gerekiyordu. Savaş Komünizmi döneminde çok yüklenen köylüye ürünlerini satabilmesine olanak tanınmalı ve huzursuzluk giderilmeliydi. Aynı ay içerisinde, kısaca NEP denilen, (Novoya Ekonomičeskaya Politika) Yeni

¹²Kasım 1917'de demiryolunun ortak bir komisyon tarafından yönetilmesi teklifinde bulunulmuştu (DVPS, 1959a: 46-47).

Ekonomi Politikası yürürlüğe girdi. Devlet eliyle sanayileşme ve köylülüğün kooperatifler içinde toplanmasına yönelik bir programdı. Bu politika, hem çökmüş eski ekonominin diriltilmesini hem de yeniden yapılandırılmasını amaçlıyordu. Siyasal olarak da köylülerin siyasi taleplerini karşılayarak rejimin istikrarını sağlamak hedefleniyordu (Carr, 2007: 256-262; STMA, 1988b: 694).

Parti'nin 10. Kongresi'nde alınan kararlarla köylülerin, ürünü devlete teslim etme zorunluluğu kaldırıldı. Ürünleri daha düşük oranlı bir vergiye tabi tutulacak ve ürün fazlasını pazarlayabileceklerdi (Protokolü X Syezda RKP(B), 1933: 565). Özel girişim yalnız tarımda değil, küçük ticaret ve atölye üretiminde de gelişme imkanı bulabilecekti. Rus ekonomisinde kapitalist ilişkiler yeniden yaygınlık kazansa da devlet tüm büyük sanayi, ulaşım, banka ve kredi sistemi ile dış ticareti tekelinde bulunduruyordu. Program, kapitalist ülkelerin sosyo-ekonomik seviyesine yetişebilmeyi, yakın gelecekte ileri bir atılım için stratejik bir geri çekilmeyi ifade ediyordu (Lenin, 1970b: 155-175, 487; Carr, 2007: 275; STMA, 1988b: 695). Hemen olumlu sonuçları görülmeye başlandı. Endüstriyel ürün üretimi 1920'de, (savaş öncesi) 1913 yılındaki üretimin % 15'i seviyesindeyken, 1921'de % 43'üne ulaştı (Sakwa, 1998: 24).¹³ Ama ithalat ve ihracat seviyesi 1918'den beri gerilemekteydi (Heywood, 1999: 4). Dış dünyayla uzlaşmaya dayalı bir politika NEP'in doğal sonucuydu. Görünüşte devrimci ilkelerden taviz verme pahasına bile olsa, ülkeyi yeniden inşa etmek için sadece köylüye değil yabancı kapitalist dünyaya da imtiyazlar tanımakta bir sakınca yoktu (Carr, 2004: 256, 271). İngiltere ile yapılan anlaşmaya benzer ticaret anlaşmalarına ihtiyaç vardı.

Avrupa'da savaş sona ereli epey olmuştu. İngiltere Başbakanı David Lloyd George gibi artık bir daha savaş çıkmayacağını düşünenler ya da bu temenniye sahip olanlar vardı.¹⁴ Yeni bir "düzen" kurulmuştu ya da kurulmaya çalışılıyordu. Sorun yeni düzenin barışçı bir uzlaşma ortamından yoksun oluşuydu. İtilaf devletlerinin Almanya ile imzaladığı Versay Antlaşması –ki bu savaş sonrası dönem Versay Düzeni olarak adlandırılır- çok ağır bir antlaşmaydı. Almanya'ya neredeyse yaşam hakkı tanımiyordu. Yeni bir savaş sebebi niteliğinde hükümler içeriyordu.¹⁵ "Yeni düzen" bütün savaşları sona

¹³Ama 1921-22 yıllarında birçok insanın hayatını kaybetmesine yol açan büyük bir kıtlık yaşandı. Bu dönemde Amerikan Yardım Kurumu, Sovyet Rusya'ya kıtlıkla mücadele etmesi için 20 milyon dolarlık yardım yaptı (Lenin, 1970b: 313).

¹⁴Lloyd George 11 Kasım 1918'de Avam Kamarası'nda şöyle demişti: "Bu tarihi sabahta umarım bütün savaşların sonuna geldiğimizi söyleyebiliriz" (Schlesinger, 1985: 11).

¹⁵28 Haziran 1919 tarihinde imzalanan antlaşma 440 maddeden oluşuyordu. Antlaşmaya göre Saar ve Alsas-Loren'i Fransa aldı (Saar bölgesinde 15 yıl sonra

erdiren bir barış tesis edilmesini amaçlasa da Avrupa'nın en güçlü iki devleti Almanya ve Sovyet Rusya'yı içermiyordu. Bu ülkeler Avrupa'nın nüfusunun yarısından fazlasını ve en büyük askeri potansiyelini oluşturuyorlardı. Yalnızca bu gerçek bile Versay düzenlemesini başarısızlığa mahkum edebilirdi (Kissinger, 2006: 225). Lenin'e göre, antlaşma emperyalist, anti-demokratik ve karşı devrimciydi. Kapitalizmi kurtarma, ulusal kurtuluş hareketlerini bastırma amacına sahipti. Versay'ın oluşturduğu uluslararası düzen bir yanardağa benziyordu (Lenin, 1981: 353).

Nisan 1922'de düzenlenen Cenova Konferansı, 28 Ekim 1921 tarihli Sovyet notasının karşılık bulduğunu gösteriyordu.¹⁶ Ekonomik sorunların konu edileceği konferansta Batılı devletler, Avrupalı halkların yaşam koşullarını iyileştirme (böylece olası sosyalist rejimlere engel olma) ve bu arada Sovyetleri kontrol altında tutma amacı güdüyordu. Sovyet Hükümeti, 15 Mart'ta İngiltere, Fransa ve İtalya hükümetlerine gönderdiği notada, konferansa yeni ekonomik bağlantılar kurabilmek ve içişlerine karışılmasını engellemek amacıyla katılacağını bildirdi (Lenin, 1970b: 406-408; DVPS, 1961: 152-155). Lenin, konferansa resmen tüccar gibi gittiklerini, ticaret yapmaları gerektiğini bunu mümkün kılan siyasi yaklaşımlar içinde olacaklarını söylüyordu (Lenin, 1970c: 2).

10 Nisan'da başlayan konferansta Çiçerin, barış içinde bir arada varolma ilkesi temelinde, devletler arası ekonomik işbirliğinin tüm toplumların ekonomilerini yeniden kurmaları için gerekli olduğu inancıyla, bütün ülkelerin hükümetleriyle ve ticari-sanayi çevreleriyle işbirliği, eşit haklı, tam ve koşulsuz

plebisit yapılacaktı). Almanya; Avusturya, Polonya ve Çekoslovakya'nın bağımsızlıklarını tanıdı. Avusturya ile birleşmeyecekti. Sınırlı bir orduya sahip olacaktı. Zorunlu askerlik sistemi kaldırıldı. Denizaltı ve uçak yapamayacaktı. Ordu 100.000 askeri geçmeyecekti. Donanması 6 kruvazör ve birkaç küçük gemiden oluşacaktı. 231. maddeyle savaş suçunun tümü Almanya'ya yüklendi. Savaş tazminatı da ödeyecekti. Bütün sömürgelerinden vazgeçti. Sömürgeler üzerinde İngiltere, Fransa, Belçika ve Japonya manda rejimi kuruldu. Baltık denizi kıyısındaki Danzig, Milletler Cemiyeti'nin kontrolü altında serbest şehir haline getirildi. (Diplomatičeskiy Slovar, 1971a: 304-309).

¹⁶28 Ekim 1921'de İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve ABD'ye gönderilen notada, devrimden itibaren Sovyet Hükümeti'nin temel amaçlarından birinin diğer ülkelerle ekonomik işbirliğini geliştirmek olduğu belirtilmişti. Savaş öncesi Rusya İmparatorluğu'nun borçlarını ödemekle yükümlü olmadıkları ifade edilmiş, savaş tehlikesini bertaraf etmek ve ekonomik işbirliğini geliştirmek için uygun krediler sağlanırsa borcun bir kısmını ödeme hususunu müzakere edebilecekleri ve ayrıca sınırlarının tehdit edilmemesi teklifi getirilmiş, bunların da düzenlenecek bir uluslararası ekonomi konferansında tartışılması önerilmişti (DVPS, 1960: 445-448).

tanınma temelinde iş ilişkileri için konferansta olduklarının altını çizdi. Ekonomik kalkınma için savaşların önlenmesi ve silahsızlanmanın önemine dikkat çeken Sovyet delegasyonu tüm ülkelerin ordularını ve silahlarını azaltması, zehirli gazların masum insanlara yönelik kullanılmasının yasaklanması ve bunun için tüm halkların tam eşitliği ve kendi kaderlerini tayin etme hakkının tanınması temelinde dünya çapında bir kongre toplanmasını önerdi. Ama Fransız delegasyonu lideri Jean Louis Barthou ve İngiliz Lloyd George'un çabalarıyla tartışılmadan reddedildi. Cenova ve yaz aylarında yapılan yine finans-ekonomi ağırlıklı Lahey Konferansı sonunda Sovyet Hükümeti küçültücü nitelikli anlaşmalar imzalamadı, devrik hükümetin borçlarını ödemeyi de reddetti. Kendisine hiçbir şekilde hiçbir konuda zorlama ve tehditte bulunulamayacağını bildirdi. Ne var ki, eşit, egemen bir devlet olarak kabul edilse de resmi olarak tanınmadı. Kapitalist devletlerden kredi de alamadı, iş anlaşmaları da yapamadı (Diplomatişeskiy Slovar, 1971a: 360-361, 374-377).

Ağustos 1922'de 12. Tüm Rusya Konferansı'nda, Cenova ve Lahey'de Sovyet delegasyonunun kapitalist ülkelere karşı dik duruşu desteklendi (Kommunistiçeskaya Partiya..., 1953a: 675-676). Cenova'nın Sovyet devleti için en önemli faydası, Avrupa'nın diğer dışlanmış devleti Almanya ile bir araya gelmesini sağlamasıydı. 16 Nisan 1922'de Cenova'nın banliyösü Rapallo'da dışişleri bakanları Georgiy Çiçerin ve Walther Rathenau, Almanya ve Sovyet Rusya arasında tam bir diplomatik ilişki kuran, karşılıklı taleplerinden vazgeçen bir antlaşma imzaladı (Diplomatişeskiy Slovar, 1973: 25-26; Kissinger, 2006: 252, 258). Barış içinde bir arada varolma ilkesinin ve eşit haklı işbirliğinin somut bir tezahürüydü. İki dışlanmış ülkenin bu yakınlaşması pek de şaşırtıcı değildi.¹⁷

Cenova'dan silahsızlanma ile ilgili umduğunu bulamayan Sovyetler, Aralık 1922'de Moskova'da Polonya, Finlandiya, Estonya, Letonya ve Litvanya'nın katıldığı bir konferans düzenledi. Sovyet Hükümeti, 1,5 ya da 2 yıl içinde devletlerin ordularını % 75 oranında azaltması, askeri harcamalarda kısıtlamaya gitmesi ve sınırdan tarafsız bölgeler kurulması gibi öneriler getirdi. Konferans sonuca ulaşamasa da Sovyet devletinin barışsever karakterini ortaya koyması açısından dikkat çekiciydi (Diplomatişeskiy Slovar, 1971b: 324-325). Silahsızlanma konusu dünya savaşı ve benzeri savaşların önlenmesi açısından kritik bir öneme sahipti. Sovyet Hükümeti, savaşı emperyalist bir politikanın

¹⁷Lenin Aralık 1920'de, ABD'den sonraki en ileri ülke olarak gördüğü ama Versay Antlaşması'yla imkansızlıklar içerisinde bulunan Almanya'nın –burjuva hükümet Bolşeviklerden nefret etse de- uluslararası durum itibariyle Sovyet Rusya'yla barışa doğru itildiğini söylemişti (Lenin, 1970a: 104-105).

ürünü olarak gördüğünden silahsızlanmayı savaşın önlenmesini kolaylaştıracak bir girişim olarak değerlendiriyor, böylelikle kendisine yönelik tehdidi de azaltmaya çalışıyordu. Boğazlar konusundaki hassasiyeti de yine bu anlayıştan kaynaklanıyordu. Lozan Konferansı'nda Sovyetler, Türkiye'nin ulusal çıkarlarının karşılanması, boğazların savaş ve barış zamanında tüm savaş gemilerine kapatılması, deniz ticaretine tam serbestlik sağlanması, Karadeniz'in kapalı bir deniz olması önerilerinde bulundu ama kabul görmedi. Sovyetler'e (Sovyetler Birliği'ne) göre Türkiye, İngiltere ile iyi ilişkiler kurmak için boğazlar konusunda ulusal çıkarlarından ödün veriyordu. Zira 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması'nın 5. maddesi boğazlar rejiminin Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler tarafından belirlenmesini öngörüyordu (DVPS, 1959b: 599).¹⁸ Ayrıca (yine Sovyetler'e göre) İngilizler, uzlaşmaz olmaları konusunda Fransız ve Türk delegasyonuna baskı yapıyordu.¹⁹ 20 Kasım 1922'de başlayan Lozan görüşmeleri, boğazların yanında Osmanlı borçları, Türk-Yunan sınırı, azınlıklar ve kapitülasyonlar gibi bazı anlaşmazlık konuları sebebiyle 4 Şubat 1923'te kesildi. İkinci etap görüşmelerinin (23 Nisan) başladığına dair kendilerine resmi bilgi verilmediği iddiasındaki Sovyetler, boğazların askerden arındırılması ve uluslararası bir komisyon tarafından yönetilmesini hükme bağlayan sözleşmeyi 1 Temmuz'da imzalarsa da daha sonra onaylamadı ve dolayısıyla sözleşme SSCB açısından yürürlüğe girmedi²⁰

Her ne kadar uluslararası devrimden tam olarak umut kesilmese de Politbüro, yabancı ülkelerdeki komünist partilerini zor duruma düşürecek herhangi bir şey söylememeleri/yapmamaları konusunda diplomatlara kesin talimat veriyordu. Kapitalist devletlerle ciddi bir iş zihniyetinde ticari pazarlıklara girmeleri isteniyordu. Stalin liderlikte –Trotskiy, Zinovyev ve Kamenev troykasından sıyrılıp- ön plana çıkana kadar²¹ dış politikada bu tutum

¹⁸Bu arada, 30 Aralık 1922'de Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinin birleşimiyle Sovyetler Birliği (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği-SSCB) kuruldu.

¹⁹İngiltere ile zaten normal gitmeyen ilişkilerde fazladan bir gerginlik yaşanıyordu. 8 Mayıs 1923'te İngiltere Dışişleri Bakanı Curzon, SSCB'ye, Hindistan, İran ve Afganistan'da İngiltere aleyhine propaganda yapıldığını öne sürerek bir ultimatoma gönderdi. 11 Mayıs'ta verilen cevapta, devletlerle kurallar çerçevesinde ilişki kurulduğu ayrıca SSCB'nin İngiltere ile sorunlarını tehdit ve ultimatomla değil görüşmelerle çözümlenmesinden yana olduğu belirtildi (DVPS, 1962: 288-296).

²⁰Bu arada, Lozan'a geç gelen (27 Nisan) Sovyet temsilcisi Vatslav Vorovski 10 Mayıs'ta Bolşeviklere karşı savaşmış İsviçre asıllı Rus subay Moris Konradi tarafından öldürüldü. (Diplomatiçeskiy Slovar, 1971b: 202-204).

²¹24 Mayıs 1922'de Lenin beyin kanaması geçirdi ve ölümüne kadar (21 Ocak 1924) genel olarak ülkenin siyasal hayatının dışında kaldı. Lenin'in siyasal hayattan

bir süre devam etti. Lenin dış politikayı Dışişleri Komiseri Çiçerin, Kamenev, Trotskiy ve Çiçerin'in yardımcıları olan Karahan ve Litvinov ile birlikte yönetmişti. Bunların hepsi de Avrupa ülkelerini iyi tanıyan eski mülteci aydınları. Stalin dış politikanın yönetilmesine pek ilgi duymamıştı. Yönetimde etkin hale gelince ilk başta dış politikanın belirlenmiş tutumunu değiştirmeye kalkmadı. Rapallo Antlaşması'nın meyvelerini toplamak ve kapitalist dünyanın Sovyetler Birliği'ne karşı yaptığı boykotu zayıflatmak ülke çıkarına uygundu (Deutscher, 1990: 141-142).

1924 yılı SSCB tarihine burjuva devletlerince "tanınma" yılı olarak geçti. Diğer ülkelerin işçi sınıflarının ve ezilen halkların gözünde Sovyet popülerliği, kapitalist devletlere SSCB'yi tanımaları konusunda pozitif yönde bir uyarıcı oldu. Sovyetler, diğer devletlerle dostluk ilişkileri kurarken sosyo-ekonomik doğasını, bakış açısını ve programını değiştirmiyor sadece kendi sınırları içerisinde kalıyordu. Kapitalist ülkelerin ise Sovyet hammadde ve pazarına ihtiyacı vardı (Çiçerin, 1961: 273-274).

1923 Yazı'nda İngiliz sanayicilerin SSCB'ye yaptıkları ziyaretten olumlu izlenimlerle ayrılmaları, yıl sonuna doğru İngiltere'de SSCB'nin tanınmasına yönelik oluşan havaya büyük katkı sağladı. Yeni yılın Ocak ayında İşçi Partisi'nin iktidara gelmesiyle bu olumlu hava daha belirgin hale geldi. Londralı işçilerin tanıma yanlısı gösterilerinden birkaç gün sonra 2 Şubat 1924'te İngiltere, Sovyet Hükümeti'ni "eski Rus İmparatorluğu topraklarındaki resmi hükümet" olarak tanıdı. Böylelikle aynı topraklarda Sovyet Hükümeti dışında Rus İmparatorluğu hükümeti kurulması ümidini korumuş oldu. İngilizler devrim öncesi anlaşmaların da geçerli olmasını istedi ama Sovyetler 'biz farklı bir devletiz' diyerek bu isteği geri çevirdi (DVPS, 1963a: 53-54). Lord Curzon'un 'büyük hata' olarak değerlendirdiği SSCB'nin tanınması hadisesini bir üst aşamaya taşımak, ilişkilere somut bir temel kazandırmak amacıyla 14 Nisan-12 Ağustos 1924 tarihleri arasında Londra'da bir konferans düzenlendi. İngiltere ile ilişkilerin, uluslararası politik ortama da yansımalarının olacağını düşünen SSCB bu konferansa büyük önem verdi.

çekilmesi Stalin'in Sovyet politikasında yükselişi süreciyle örtüşüyordu. Devrim sonrası Uluslar Komiseri olan Stalin, 1919'da kurulan İşçi ve Köylü Denetimi Komiserliği görevini de üstlendi. Devlet aygıtının işleyişinin denetlenmesi amacına yönelik olarak kurulan bu örgüt, Stalin'e yönetimin her alanında etkili olma yollarını açıyordu. Nisan 1922'de parti genel sekreterliği makamı oluşturuldu ve başına da Stalin getirildi. Bu da Lenin'in ölümü sonrası iktidar mücadelesini kazanmasında etkili oldu. Genel Sekreter olarak Stalin, Mart 1921'deki 10. Parti Kongresi'nde kurulan Merkez Denetim Komisyonu, Politbüro ve Merkez Komitesi arasında eşgüdümü sağlayan ve parti üyeliği ile tasfiyeyi etkileyebilecek bir konumda olduğundan parti içinde giderek güçlendi (STMA, 1988b: 702-704).

Sovyet heyeti, Avrupa’da dünya savaşından sonra militarizmin sona ermediğinden hareketle, silahsızlanmanın da bir sorun olarak konuşulması gerektiği inancındaydı. Hatta bununla ilgili olarak, konferansta, 1921-1924 yılları arasında asker sayısını 12 kat azalttığını 6.000.000’den 500.000’e düşürdüğünü, diğer ülkelerle de uzlaşma sağlanırsa karada ve denizde silah indirimine hazır olduğunu söyledi. Sosyal yapının siyasal ve ekonomik işbirliğine engel olmadığı vurgulandı (DVPS, 1963a: 197, 199). İngilizler sadece savaşa kadar olan değil bütün borçların ödenmesi konusunda ısrarcı olmasına rağmen, bu durum, 8 Ağustos’ta iki ülke arasında ticaret ve denizcilikle ilgili antlaşmalar imzalanmasına engel teşkil etmedi (DVPS, 1963a: 200-204, 609-635). Fakat antlaşmalar İngiltere’de onaylanmadı. ABD’nin yönlendirmesi, Kasım’da kurulan Muhafazakar hükümet ile eski başbakanlardan Asquith, Churchill, Chamberlain ve Lloyd George gibi isimlerin olumsuz girişimleri, antlaşmaların Çiçerin’in deyişiyle gerici kapitalist dünyada hoşnutsuzluk yarattığının göstergesiydi (DVPS, 1963a: 473). Ayrıca Ekim 1924’teki seçimlerden dört gün önce Londra gazetelerinde “Zinovyev Mektubu” ya da “Komintern Mektubu” adıyla İngiltere Komünist Partisi’ne gönderilen, burjuva yönetimini devirme çağrısı içeren ve yerel komünistlere İngiltere silahlı kuvvetlerinde nasıl yıkıcı çalışmalar yapılacağı hususunda yol gösteren bir mektup yayımlandı (Çiçerin, 1961:491-492). Mektubun düzmece olduğu²² daha sonra İngiliz tarihçiler tarafından da ortaya konya da, o dönemde Sovyet karşıtı kampanyanın güçlenmesinde etkili oldu.

İtalya’nın ise Sovyetler Birliği’ne nispeten olumlu bir yaklaşımı söz konusuydu. Daha 1920’de İtalya, Sovyet Rusya’ya ilaç, tarımsal makine ve elektroteknik ürünler gönderirken Sovyet devletinden de tahıl ve petrol ihtiyacını gidermişti. SSCB’nin tanınmasına giden süreç ise, 1923 Sonbaharı’nda, İtalya’nın ticaret antlaşması ve diplomatik ilişkilerin kurulması konusunda görüşmelere hazır olduğunu bildirmesiyle başladı. Sovyetler tanınma almaktan ziyade görüşmelerde karşılıklı ödün ve faydaya önem veriyordu. 7 Şubat 1924’te tanınma, ticaret ve denizcilik anlaşması yapıldı (DVPS, 1963a: 68-88, 607).

Olaylar Sovyet yönetimini beklediği/istediği gibi geliyordu. Bir devletin SSCB’yi tanınması diğer devletlere de olumlu yönde etki ediyordu. İngiltere ve İtalya’nın SSCB’yi tanınması diğer bazı ülkelerin de tanınmasını hızlandırdı. 1924 yılı içerisinde Norveç, Avusturya, İsveç, Yunanistan ve Danimarka ile de diplomatik ilişkiler kuruldu. Fransa’yla ise bazı sorunlar

²²Yirminci yüzyılın en büyük politik skandallarından biri olarak nitelenen mektup, İngiliz gizli istihbarat örgütü MI6 tarafından düzenlenmişti. (Norton-Taylor, 1999; Crowe, 1975: 426-429).

vardı. Çiçerin, 1 Ocak 1924'te İzvestiya muhabirlerine Fransızların Polonya, Finlandiya, Letonya gibi ülkelerde Sovyetler aleyhine propaganda yaptığını, diplomatik ilişki kurulmasının önkoşulu olarak bunlara son verilmesi gerektiğini söyledi (Çiçerin, 1961: 267-271). 7 Ocak'ta Dış Ticaret Halk Komiserliği toplantısında ve 30 Ocak'ta Fransız Le Temps gazetesine yaptığı açıklamada Sovyet Hükümeti'nin dış ilişkilere bakışını net bir şekilde şöyle özetliyordu:

“Birçoğu boş yere, bizim bir şekilde uluslararası bir seviyeye yükselme ihtiyacı duyduğumuzu düşünüyor. Uluslararası seviyeye ihtiyacımız yok. Etiketle ilgilenmiyoruz. Resmi olarak tanınma, bizi sadece ekonomik bağlantılarımızın kolaylaşmasını sağlayan teknik ve pratik bir adım olarak ilgilendiriyor (...) Bizim barış politikamız yaratıcı bir politikadır. Halkımıza Sovyet cumhuriyetinin barış demek olduğunu söylüyoruz. Barış sadece üretici güçlerimizin kalkınması için değildir, ayrıca bizim üretimimizin ayrılmaz bir parçası olan dünya üretiminin kalkınması içindir (...) (Lenin) üretici güçlerimizin kalkınması için ülkede yeni ekonomi politikasını yürürlüğe koyarken, dış ilişkilerde de yabancı sermayeyle ekonomik işbirliği anlayışı ve kölece dayatmalar yerine karşılıklı fayda ve memnuniyet üzerine kurulu anlaşmalar yapılması ilkesiyle hareket etmiştir. Bu Lenin'in programımızda hep yer alacak temel fikirlerinden biridir” (Çiçerin, 1961: 273, 285).

Çiçerin bu sözleriyle SSCB'ye yönelik kapitalist ülkelerdeki olumsuz izlenimi de kırmaya çalışıyordu. Mayıs 1924'te Fransa'da seçimlerde sol kanat iktidara geldi. Temmuz 1924'te Başbakan ve Dışişleri Bakanı Edouard Herriot ile Çiçerin telgraflaşarak resmi diplomatik ilişkilerin kurulması yönünde fikir beyan ettiler (DVPS, 1963a: 398-399). Sovyetler Birliği'ni izole etmek isteyen ABD, İngiltere'nin olduğu gibi Fransa'nın da SSCB'yi tanımamasına karşı çıksa da 28 Ekim'de Fransa, SSCB'yi “Rus İmparatorluğu topraklarında onun yerine geçen devlet” olarak tanıdı. Çiçerin, iç savaşta karşı devrimci Beyaz Ordu'ya ciddi destek veren ve SSCB'yi tanıma konusunda diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha fazla ayak direyen Fransa'yla resmi diplomatik ilişki kurulmasının çok önemli olduğunu düşünüyordu (DVPS, 1963a: 514-515, 518).

Doğuda ise Çin'in Sovyetler Birliği'ni tanınması da yine bu dönemde gerçekleşti. Ama daha öncesinde, SSCB Dışişleri Halk Komiserliği'nin 5 Temmuz 1918'de yapılan 5. Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'ne verdiği raporda Çarlık Hükümeti'nin Mançurya'daki fetihlerinden vazgeçildiği, demiryolunun inşasında Rus halkının yatırdığı paranın bir kısmı Çin tarafından ödenirse, zaman sınırını beklemeden –ki bu antlaşmaya göre 1932'dir- şirketi geri alabileceği belirtilmişti. Tam 1 yıl sonra Sovyet Rusya, ÇDD üzerindeki haklarından da vazgeçtiğini bir bildiri ile ilan etti (Carr, 2004: 465-466). Ama Kasım 1922'de devrimin 5. yıldönümü dolayısıyla hazırladığı bildiriye, Sovyet Hükümeti'nin bir başka demiryolu yapma imkanı olmadığı için ÇDD'yi elinde

tutmak zorunda kaldığını ve Çin tarafından anlayış beklediklerini ifade etti. Ayrıca daha sonra, 25 Temmuz 1919 tarihli bildiriyle demiryolunu tazminat talep etmeksizin Çin halkına iade etme taahhüdünde bulunduğu iddiasını da reddetti (Carr, 2004: 498).²³ İki taraf da ÇDD sorununun ortak bir müzakere yoluyla çözülebileceği hususunda hemfikir oldu (Carr, 2004: 499). Sovyet Hükümeti'nin Uzak Doğu Temsilcisi Adolf Joffe ile Çin lideri Sun Yat-sen 26 Ocak 1923'te bir ortak bildiri yayımlayarak Çin'de komünizmin ya da Sovyetizmin kurulma koşullarının bulunmadığı konusunda hemfikir olduklarını açıkladılar. Sovyetler, Çin'in en önemli sorununun ulusal birliğe ve bağımsızlığa ulaşmak olduğunu bu bildiriyle kabul ediyordu.²⁴ 31 Mayıs 1924'te Çin, SSCB'yi resmi olarak tanıdı. Yapılan antlaşmayla Çin, ÇDD'nin kendi toprakları üzerinde kalan kısmında egemenlik kazanıyor ve demiryolunu ticari işletmeye çevirebilme hakkı elde ediyordu (DVPS, 1963a: 331-335).

İç savaşa müdahil olan ülkeler arasında Sovyet toprağını en geç terk eden Japonya ile diplomatik ilişkilerin tesisi öncelikle Japonya'nın Kuzey Sahalin'den çekilmesi ve o bölgeyi SSCB'nin ayrılmaz parçası olarak tanınmasına bağlıydı. 20 Ocak 1925'te ise tanıma ve ikili ilişkilerin temel ilkelerini içeren konvansiyon imzalandı. Japonlar, Kuzey Sahalin'den 15 Mayıs 1925'e kadar askerlerini çekecekti (DVPS, 1963b: 70-77).

B. "Tek Ülkede Sosyalizm"e Doğru

Birçok ülkeden elde edilen diplomatik tanınma, kapitalist dünyayla barış içinde bir arada varolma ilkesinin hayata geçtiği anlamına geliyordu. Devletler, SSCB'yi tanıyarak hem kendi ülkelerindeki emekçi sınıflara hoş görünüyordu hem de SSCB'nin, bu sınıfların, deyim yerindeyse 'aklını çelmesini' engellemiş oluyordu. Bu durumda, SSCB'ye de ülke içinde, dışarıda elde edilen bu kazanımlara uygun hareket etmek düşüyordu. Fransa'nın maden bölgesi Ruhr'u işgalinin ardından Almanya'daki devrimci kalkışma ve Ağustos 1923'te hükümetin devrilmesi dünya devrimi konusunda Bolşeviklerin umudunun artmasını sağladı. Alman proleterlerin iktidar için doğrudan kararlı bir savaşın arifesinde olduğu düşünülüyordu. Gerekli para ve silah yardımı yapıldı. Kızıl Ordu'da terhisler durduruldu ve batı sınırına doğru bir kaydırma yapıldı (Politburo TsK RKP(B)-VKP(B)..., 2001: 19-20). Ne var ki, beklenen

²³Bildirinin tam metni için bkz: (DVPS, 1958: 221-223). Fakat bildiride Sovyet Hükümeti'nin ÇDD'deki haklarından vazgeçtiği ifadesi yer almamaktadır. Carr, bu ifadenin daha sonra metinden çıkarıldığını öne sürmektedir. (Carr, 2004: 466-467).

²⁴E.H. Carr, 1 Şubat 1923'te İzvestiya'da yayımlanan bildiriden komünizmin Çin koşullarına uygun olmadığı ifadesinin çıkarıldığını söylemektedir. (Carr, 2004: 497-499).

devrim gerçekleşmeyince iç ve dış politika da bu başarısız kalkışma neticesine göre şekillenmeye başladı. Stalin, Alman komünistlerinin 1917’de Bolşeviklerin lehine gelişen hal ve şartlar içinde olmadıklarını söylüyordu. Bolşevikler barış isteyen bir halk ve büyük toprak sahiplerinin arazilerini ele geçirmek isteyen bir köylü sınıfı tarafından destekleniyordu. Bütün komünistlerin ortadan kalkacağı bir çatışma olmaması için Almanya’daki komünistler teşvik edilmemeliydi. Almanya’daki işçi sınıfının Rusya’dakine oranla daha önemli ve etkin bir konumda olmasına ise pek önem vermiyordu (Deutscher, 1990: 147-148).

Sosyalizm dünyaya değil mecburen tek ülkeye hakim olacak, tek ülkede inşa edilecekti. Açıkçası bu durum, Marksist-Leninist teoriye pek de uygun düşmüyordu ama şartlar (Avrupa proletaryasının devrim için pek aceleci olmaması ya da devrimi gerçekleştirememesi) “tek ülkede sosyalizm”i zorunlu kılıyordu. Dünya devrimi konusunda aşırı şüphecilik ve SSCB ile kapitalist dünya arasında uzun bir barışın gerçekleşeceğine güvenmek Stalin’in tek ülkede sosyalizm tezinin temelini oluşturuyordu (Deutscher, 1990: 143). Stalin, Nisan 1924’te Sverdlov Üniversitesi’nde yaptığı konuşmada, tek ülkede sosyalizmin inşasının Rusya gibi bir köylü ülkesinin gücünü aştığını düşünenler olduğunu söylüyordu. Bunun gerçekleşmesinin mümkün olmadığını, bir ütopya olduğunu düşünenler, küçük üreticilerin sosyalist üretimin örgütlenmesi için kullanılmayacağını öne sürmekteydi. Ama Stalin aynı fikirde değildi. Köylülüğün ve tarımın Batı’dakinden farklı olduğu kanaatindeydi (Stalin, 1947: 132-135). Ona göre sosyalizmin tek ülkede zaferi, kapitalizm diğer ülkelerde sürerken, bu ülke kapitalist bakımdan daha az gelişmiş olsa bile pekala mümkün ve olasıydı (Stalin, 1947: 370). Stalin, iki tip zıtlıktan bahsediyordu. Proletarya ile köylülük arasındaki zıtlık ve SSCB ile kapitalist ülkeler arasındaki zıtlık. Ona göre bunlar birbirine karıştırılmaması gereken farklı şeylerdi. İlki, tek ülkenin gücüyle, ikincisi ise birçok ülkenin proletaryasının mücadelesiyle aşılabilirdi. Leninizm ilk zıtlığın (proletarya ve köylülük arasındaki) aşılp sosyalizmin tek ülkede kurulması fikrine olumlu bakıyordu (Stalin, 1952: 110-111). Avrupa proletaryasının ya da ezilen halkların Sovyet devrimine yardım edecek durumda olmadığını, devrimci dalğanın sona erdiğini, dünyanın kapitalist ve sosyalist olarak ikiye bölündüğünü, bir denge oluştuğunu barışçı bir nikahsız yaşama durumu söz konusu olduğunu birçok kere çeşitli vesilelerle ifade etti (Stalin, 1952: 21, 25-26, 52, 95, 262).

Dışarıda tanınma, içeride tek ülkede sosyalizme doğru gidiş Sovyet diplomasisi ile Komintern arasında bir denge sağlanmasını zorunlu kılıyordu. Bir başka deyişle, komünist siyasetin, Sovyet diplomasi ihtiyaçlarına giderek tabi kılınması gerekiyordu. Stalin, tek ülkede sosyalizmin elle tutulur gerçeğini, yabancı ülkelerde olası devrimin hayaline feda etmeye kalkışmayı çılgınlık

olarak görüyordu. Deutscher'in dediği gibi, Bolşevik liderler için en önemli mesele, tek ülkede sosyalizmin ne ölçüde gerçekleşebileceği ve enternasyonal komünizmin bir hayal olup olmadığı konusunda kesin bir karar vermektir. Trotskiy enternasyonal komünizmde, daha fazla gerçeklik olduğuna inanırken, Stalin ile Trotskiy arasında kalan liderlerin çoğu, bu önemli meselede kararsızlık içerisindeydi (Deutscher, 1990: 142-145). Stalin, Aralık 1925'teki 14. Kongre'de 'barış içinde bir arada yaşama' (mirmoye sojitelstvo) kavramını ortaya attı. Uluslararası alanda, kapitalist ülkelerle Sovyet ülkesinin (burjuva dünyasıyla proletarya dünyasının) barış içinde bir arada yaşama dönemine girdiğini düşünüyordu. Düşüncesine destek olarak da Avrupa'nın ekonomik destekçisi ABD'nin savaş istemediğini ve Avrupa'nın da SSCB gibi büyük bir pazara ihtiyacı olduğunu öne sürüyordu (Stalin, 1952: 262, 287-288). Stalin, bu kavramla, kuşkusuz barış içinde bir arada varolma'dan daha farklı bir durumu ifade etmek istiyordu. Diplomatik tanınma elde etmiş, tek ülkede sosyalizmi inşa etmeye çalışan bir devletin dış dünyaya bakışında bir farklılık söz konusu olduğunun göstergesiydi. Barış içinde bir arada varolma kavramı gibi, kapitalizm ve sosyalizmin bir arada varolma gerçekliğini değil, bir arada yaşama iradesini içeriyordu.

14. Parti Kongresi'nde, dış politikanın ana hatları, yeni savaşların önlenmesi için mücadele etmek, emperyalist savaşın mağluplarıyla ve egemen birliklerin karşısında olan devletlerle yakınlaşmak, barışı korumak, dış dünyayla ticaret hacmini artırmak, kapitalist ülkelerle normal ilişkiler içerisinde olmak ve bağımlı sömürge ülkelerinin yanında yer almak şeklinde belirlendi (XIV Syezd..., 1926: 26-27).

İçeride, Stalin tek ülkede sosyalizmin olabirliğini ve meşruluğunu savunurken, dışarıda da bu anlayışa paralel, çatışmadan uzak bir politika izlemeye çalışıyordu. Avrupa ülkeleri, savaş sonrası toparlanma süreci içerisindeydi. Yavaş yavaş savaş öncesi ekonomik kalkınma seviyelerine ulaşıyorlardı. Savaşın en büyük mağlubu Almanya'nın tamirat borçlarının düzenlenmesi ve ekonomisinin yeniden kurulması düşüncesi temelinde Dawes Planı²⁵ kabul edildi. Plan, SSCB'ye göre, savaş sonrası Avrupa'da Fransa'nın ağırlığını azaltma ve Almanya'nın SSCB ile yaptığı Rapallo antlaşması temelinde kurduğu işbirliğinin altını oyma amacı güdüyor, Almanya'nın ABD desteğiyle askeri ve sanayi potansiyelini yeniden kurmayı içeriyordu. Ülkeye

²⁵ABD'li devlet adamı (1925-1929 yılları arasında başkan yardımcısı) Charles Dawes başkanlığındaki uluslararası komitenin hazırladığı plan, 16 Ağustos 1924'te Londra'da ABD ve İngiltere'nin Fransa'yı ikna etmeleri sonucu kabul edildi. Fransa adına siyasi bir yenilgi şeklinde nitelenebilecek plana göre, Fransa'nın Ruhr bölgesini terk etmesi gerekiyordu. (Diplomatiçeskiy Slovar, 1971b: 526-527).

büyük miktarda kredi, finansal destek, sanayi sermayesi ve ileri teknoloji sağlandı.²⁶ Ekim 1925'teki Locarno Antlaşması, Almanya'nın Fransa ve Belçika sınırları güvence altına alıyor, Ruhr bölgesini silahsızlandırıyor. İngiltere'nin, Almanya'nın batıya saldırması durumunda sessiz kalmayacağını içeriyor, doğuya saldırması durumuyla ise pek ilgilenmiyordu. Antlaşma, Almanya'nın MC'ye alınmasından sonra yürürlüğe girecekti.²⁷

Bu durum, aslında kapitalist devletlerin, SSCB kadar barış içinde bir arada yaşama hevesinde olmadıklarını gösteriyordu. 14. Parti Kongresi'nde Stalin, Locarno'nun Versay'ın devamı niteliğinde olduğunu, statükoyu koruduğunu ve kriz düzenini sağlamlaştırdığını, yeni Almanya'nın sınırlarının Polonya'nın ve Fransa'nın yararına olduğunu söylüyordu. Ona göre Silezya, Danzig, Ukrayna'nın Galiçya ve Batı Volhinya bölgesiyle, Beyaz Rusya'nın batı bölümleri ve Litvanya'dan Vilna'yı (Vilnius) kaybetmiş bir Almanya bu duruma asla tahammül edemezdi. Oysa Locarno, bu durumu yasallaştırmaktaydı. Fransa'nın Alsas-Loren'i kaybetmesine neden olan Fransa-Prusya (1870-71) savaşının sonucu gibi bu antlaşmanın sonucu da yeni bir Avrupa savaşına gebeydi (XIV Syezd..., 1926: 14). Kongre'de, büyük devletlerin, Almanların Batı'dan öç alma isteğine karşı kendilerini garantiye alıp, onu doğuya yöneltme niyetinde olduğu vurgulandı. Hedef SSCB'ydı ve aradaki Polonya ve Çekoslovakya'nın da güvenliği hiçe sayılıyordu (Kommunistiçeskaya Partiya..., 1953b: 74). Locarno'yla büyük güçler, yeni savaş için yerini almıştı. (XIV Syezd, 1926: 514) Çiçerin'e göre antlaşma, komünizm karşıtlığından ziyade Sovyet karşıtlığı üzerine kuruluydu (Çiçerin, 1961: 478). Örneğin, İngiltere Dışişleri Bakanı Chamberlain, SSCB'yi sadece istikrarsızlık ve belirsizlik değil aynı zamanda güvensizlik kaynağı olarak görüyordu. Rusya'ya rağmen hatta Rusya'dan dolayı Avrupa'nın bir araya gelmesini Almanya'nın da dahil olduğu yeni bir güvenlik sistemi oluşturmasını istiyordu (Salzman, 2003: 57). Chamberlain'in Şubat 1925'te dile getirdiği bu isteği, genel olarak İngiltere'nin, savaş sonrası düzeni bozucu nitelikte gördüğü Rapallo Antlaşması'ndan ne kadar rahatsız olduğunu ve bu antlaşmanın etkisini kırmaya çalıştığının kelimelerle ifade edilmesi idi.

Sovyetler de buna karşılık, ülke içinde sosyalizmi inşa ederken, dışarıda barışı amaçlayan bir politika izliyordu. Sovyet karşıtı bloku zayıflatmak amacıyla başta Almanya olmak üzere bazı ülkelerle saldırmazlık ve tarafsızlık

²⁶Amerikan sermayesinin Alman militarizmine desteği ve katkısıyla ilgili ayrıntılı olarak bkz: (Gromıko, 1982: 141-179).

²⁷Locarno'da, ayrıca, Almanya ile Fransa, Belçika, Çekoslovakya ve Polonya arasında hakemlik antlaşmaları ve Fransa ile Çekoslovakya ve Polonya arasında karşılıklı güvence antlaşmaları da imzalandı. (Diplomatiçeskiy Slovar, 1971b: 205-206).

antlaşmaları imzalamak için harekete geçti.²⁸ Saldırmazlık ve savaştan kaçınma dış politikanın öncelikli konuları olarak öne çıkıyordu. Yapılmaya çalışılan şey, Milletler Cemiyeti ve Locarno Antlaşmaları gibi savaşları kaçınılmaz kılan siyasi birlik ve grupları ortadan kaldırmaktı (DVPS, 1964: 10).

Sonuç Yerine

Devrim, Marksist teoride öngörüldüğü gibi ileri bir sanayi ülkesinde değil, Rusya gibi yarı feodal bir ülkede gerçekleşti. Avrupa’da devrimci bir dalgalanmayı tetikledi ama dünya devrimiyle sonuçlanmadı. Beklenen (ve arzu edilen) gerçekleşmeyince, devrimin liderleri mevcut iç ve dış ortama uygun politikalar üretmek durumunda kaldılar. Lenin 14 Ekim 1921’de devrimin 4. yıldönümü yaklaşırken kaleme aldığı yazısında dünya çapında burjuva demokrasisinden keskin bir şekilde ayrılan yeni bir demokrasi tipinin ortaya çıktığını Sovyet iktidarının gerçek demokrasinin timsali olduğunu yeni bir sınıfın egemenliğiyle insanlığın sermayenin boyunduruğundan ve emperyalist savaşlardan kurtulacağını söylüyordu (Lenin, 1970b: 147-148). Dünyayı değiştirmeye gelen Bolşevikler, bir bakıma ayakta kaldıkları ve toplumlara alternatif bir model oluşturdukları için seviniyorlardı. Yabancı müdahale ve iç savaşa, ekonomik zorluklar, siyasi ve ekonomik dışlanmışlık da eklenince

²⁸Dışişleri Bakan Yardımcısı Maksim Litvinov, Almanya’nın MC’ye girmesinin SSCB ile ilişkilerine ve kendi çıkarlarına zarar verebileceğini düşünüyordu (DVPS, 1963b: 784). 12 Ekim 1925’te Almanlarla ticaret antlaşması yapıldı. Fakat tarafsızlık ve saldırmazlık antlaşmasının imzalanma süreci uzun sürdü. Müzakereler 24 Nisan 1926’da sonuca ulaştı. Antlaşmanın 2. maddesine göre, bir taraf üçüncü bir ülke ya da ülke grubunun saldırısına uğrarsa diğeri tarafsız kalacaktı. 3. maddeye göre ise bir taraf, diğeri taraf aleyhine üçüncü ülkelerle ekonomik ve finansal boykota katılmayacaktı. MC’ye girmek -8 Eylül 1926’da girecekti- Almanya’nın SSCB’yle ilişkilerini olumsuz etkilemeyecekti. Cemiyet içinde bütün enerjisiyle SSCB’ye yönelik saldırgan tavırların karşısında olacaktı (DVPS, 1964: 250-253). Kremlin’e Almanların düşmanca davranmayacağı umudunu veren antlaşma, Almanya’ya, SSCB’yi Batı’ya karşı pazarlık aracı olarak kullanma fırsatı veriyordu (Von Rauch, 1970: 197). Bu dönemde Türkiye ile de benzer bir antlaşma yapıldı. 21 Kasım 1925’te bir araya gelen SSCB Dışişleri Bakan Yardımcısı Litvinov ve Türkiye’nin Moskova Büyükelçisi Zekai Apaydın, Locarno’nun anlamının SSCB ve Türkiye için yeterli derecede açık olduğu ve iki ülke politikasının buna karşı aynı olması gerektiği hususunda hemfikir olduklarını belirttiler. Böylece 17 Aralık 1925’te Paris’te iki ülke dışişleri bakanları Georgiy Çiçerin ile Tevfik Rüştü Aras arasında imzalanan saldırmazlık ve tarafsızlık antlaşmasının önu açılmış oldu (DVPS, 1963b: 675, 739-741). Aynı nitelikteki antlaşmalar, Afganistan (1926), İran (1927) ve Yemen (1928) ile de yapıldı.

Sovyet devleti için ayakta kalabilmek bile başlı başına bir işti. İktidarı kolay ele geçirse de orada kalabilmek için dışarıda barışı sağlayıp içeride ekonomik kalkınma mücadelesine girmesi gerekiyordu. Herhalde Bolşevikler için devrimden sonraki bu birkaç yıl, ‘uluslararası devrimi akılda tutarak ayakta kalmaya çalışmak’ şeklinde özetlenebilirdi.

Sovyetler Birliği’nin Cenova (1922), Lozan (1923) gibi uluslararası konferanslara katılması, diplomatik olarak tanınmasına giden yolda fiili tanınma anlamına gelecek önemli gelişmelerdi. 1924 yılından itibaren ise başta Avrupa’nın büyük devletleri olmak üzere birçok devlet tarafından resmi olarak tanındı. Resmi olarak tanınsa da Avrupa’nın sevilmeyen, istenmeyen ötekileştirilen devletiydi. Durum böyle olunca, SSCB ilgili olarak şunu söylemek mümkündür. 1922’ye kadar varlığı inkar edilirken bu tarihten sonra artık inkar edilmiyor, kerhen kabul ediliyordu. Sosyalist anavatan ise, önce dünya savaşını ardından iç savaşı yaşamıştı. Dünya devrimi düşüncesi gerçeğe dönüşmemişti. Ülke yeni bir savaşı kaldıracak maddi ve manevi şartlara sahip değildi. İktidarını korumayı ve diplomatik tanınma elde etmeyi başardı. Artık yapması gereken dışarıda güvenliğini sağlayacak tedbirler almak, bir başka deyişle, savaşa yol açacak politik faaliyetlere karşı durmak ve içeride sosyalizmi inşa etmektir.

Kaynakça

I. Resmi Yayınlar

- Çiçerin, Georgiy (1961), Stati i Reçi po Voprosam Mejdunarodnoy Politiki, (Moskva: Sotsialno-Ekonomiçeskoy Literaturı).
- Diplomatiçeskiy Slovar (1971a), Tom 1, A-I, red. A. Gromiko, İ. Zemskov, V. Hvostov, (Moskva: İzdatelstvo Političeskoy Literaturı).
- Diplomatiçeskiy Slovar (1971b), Tom 2, K-P, red. A. Gromiko, İ. Zemskov, V. Hvostov, (Moskva: İzdatelstvo Političeskoy Literaturı).
- Diplomatiçeskiy Slovar (1973), Tom 3, R-Ya red. A. Gromiko, İ. Zemskov, V. Hvostov, (Moskva: İzdatelstvo Političeskoy Literaturı).
- Dokumentı Vneşney Politiki SSSR (1959a), Tom 1, (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Političeskoy Literaturı).
- Dokumentı Vneşney Politiki SSSR (1958), Tom 2, (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Političeskoy Literaturı).

- Dokümenti Vneşney Politiki SSSR (1959b), Tom 3, (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Dokümenti Vneşney Politiki SSSR (1960), Tom 4, (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Dokümenti Vneşney Politiki SSSR (1961), Tom 5, (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Dokümenti Vneşney Politiki SSSR (1962), Tom 6, (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Dokümenti Vneşney Politiki SSSR (1963a), Tom 7, (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Dokümenti Vneşney Politiki SSSR (1963b), Tom 8, (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Dokümenti Vneşney Politiki SSSR (1964), Tom 9, (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Gromiko, Andrey (1982), Vneşnyaya Ekspansiya Kapitala: İstoriya i Sovremennost, (Moskva: Misl).
- Kommunističeskaya Partiya Sovetskogo Soyuz v Rezolyutsiyah i Reşeniyah Syezdov, Konferentsiy i Plenumov TsK Çast 1 (1898-1925) (1953a), (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Kommunističeskaya Partiya Sovetskogo Soyuz v Rezolyutsiyah i Reşeniyah Syezdov, Konferentsiy i Plenumov TsK Çast 2 (1925-1953) (1953b), (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Lansing, Robert (1919), "Bolshevist Program of World Revolution", Memorandum on Certain Aspects of the Bolshevist Movement in Russia, (Washington: Government Printing Office), 20-22.
- Lenin, Vladimir (2000), Neizvestniye Dokümenti 1891-1922, (Moskva: Rosspen).
- Lenin, Vladimir (1969b), Polnoye Sobraniye Soçineniy, Tom 25, (Moskva: İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Lenin, Vladimir (1973), Polnoye Sobraniye Soçineniy, Tom 30, (Moskva: İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Lenin, Vladimir (1969a), Polnoye Sobraniye Soçineniy, Tom 31, (Moskva: İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Lenin, Vladimir (1974a), Polnoye Sobraniye Soçineniy, Tom 35, (Moskva: İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Lenin, Vladimir (1974b), Polnoye Sobraniye Soçineniy, Tom 36, (Moskva: İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Lenin, Vladimir (1969b), Polnoye Sobraniye Soçineniy, Tom 37, (Moskva: İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Lenin, Vladimir (1969c), Polnoye Sobraniye Soçineniy, Tom 38, (Moskva: İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Lenin, Vladimir (1974c), Polnoye Sobraniye Soçineniy, Tom 40, (Moskva: İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).
- Lenin, Vladimir (1981), Polnoye Sobraniye Soçineniy, Tom 41, (Moskva: İzdatelstvo Politicheskoj Literaturi).

- Lenin, Vladimir (1970a), *Polnoye Sobraniye Soçineniy*, Tom 42, (Moskva: İzdatelstvo Politiçeskoj Literaturi).
- Lenin, Vladimir (1970b), *Polnoye Sobraniye Soçineniy*, Tom 44, (Moskva: İzdatelstvo Politiçeskoj Literaturi).
- Lenin, Vladimir (1970c), *Polnoye Sobraniye Soçineniy*, Tom 45, (Moskva: İzdatelstvo Politiçeskoj Literaturi).
- Politburo TsK RKP(B)-VKP(B) i Yevropa, Reşeniya 'Osoboy Papki' 1923-1939 (2001), (Moskva: Rosspen).
- Protokolı X Syezda RKP(B) (1933), (Moskva: Partiynoye İzdatelstvo).
- Sedmoy Ekstrenniy Syezd RKP, Stenografiçeskiy Otçet (1962), (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politiçeskoj Literaturi).
- Stalin, İosif (1947), *Soçineniya*, Tom 6, (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politiçeskoj Literaturi).
- Stalin, İosif (1952), *Soçineniya*, Tom 7, (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politiçeskoj Literaturi).
- Vosmaya Konferentsiya RKP(B) (1934), (Moskva: Partiynoye İzdatelstvo).
- Vosmoy Syezd RKP (B) (1959), (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politiçeskoj Literaturi).
- The Communist International 1919-1943 Documents Volume 1, 1919-1922 (1955), ed. Jane Degras, (London: The Royal Institute of International Affairs).
- XIV Syezd Vsesoyuznoy Kommunistçeskoj Partii (B) Stenografiçeskiy Otçet (1926), (Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo).

II. Diğer Yayınlar

A. Kitaplar

- Carr, Edward H. (2006), *Bolşevik Devrimi*, Cilt 1, (İstanbul: Metis Yayınları), (Çev.: Orhan Suda)
- Carr, Edward H. (2007), *Bolşevik Devrimi*, Cilt 2, (İstanbul: Metis Yayınları), (Çev.: Orhan Suda)
- Carr, Edward H. (2004), *Bolşevik Devrimi*, Cilt 3, (İstanbul: Metis Yayınları), (Çev.: Tuncay Birkan)
- D'encausse, Helene C. (2002), *Lenin*, (İstanbul: Doğan Kitap), (Çev.: Ali Cevat Akkoyunlu)
- Deutscher, Isaac, (1990), *Stalin*, Cilt 2, (İstanbul: Sosyal Yayınlar 2.Basım), (Çev.: Selahattin Hilav)
- Heywood, Anthony (1999), *Modernising Lenin's Russia: Economic Reconstruction, Foreign Trade and the Railways*, (Cambridge: Cambridge University Press).
- Kissinger, Henry (2006), *Diploması*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları), (Çev.: İbrahim H. Kurt).
- Liebman, Marcel (1968), *Rus İhtilali Bolşevik Başarısının Kaynakları Gelişmesi ve Anlamı*, (İstanbul: Varlık Yayınları), (Çev.: Samih Tiryakioğlu).
- Mandel, Ernest (1997), *Ekim 1917: Darbe mi Sosyal Devrim mi?*, (İstanbul: Yazın Yayıncılık), (Çev.: Oktay Emre).
- Sakwa, Richard (1998), *Soviet Politics in Perspective*, (London: Routledge).
- Salzmann, Stephanie (2003), *Great Britain, Germany and the Soviet Union, Rapallo and After 1922-1934*, (Suffolk: The Boydell Press).

Schlesinger, Arthur M. (1985), *The Crisis of the Old Order*, (New York: Houghton Mifflin).

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (STMA) (1988a), Cilt 2, (İstanbul: İletişim Yayınları).

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (STMA) (1988b), Cilt 3, (İstanbul: İletişim Yayınları).

Von Rauch, Georg, (1970), *A History of Soviet Russia*, (New York: Praeger Publishers).

B. Makaleler

Crowe, Sibyl (1975), "The Zinoviev Letter: A Reappraisal", *Journal of Contemporary History*, 10(3): 407-432.

"Foreign Military Intervention and the Civil War" (1977), *The Great October Socialist Revolution*, (Moscow: Progress Publishers): 461-469.

"International Significance of the Great October Socialist Revolution" (1977), *The Great October Socialist Revolution*, (Moscow, Progress Publishers): 502-515.

C. İnternet Kaynakları

Norton-Taylor, Richard (1999), "Zinoviev Letter Was Dirty Trick by MI6", <<http://www.guardian.co.uk/politics/1999/feb/04/uk.politicalnews6>> (17.07.2013).